

กฎหมายเกี่ยวกับครอบครัว

เสนอ

อาจารย์สุรัชย์ อุฬาวงศ์

จัดทำโดย

กลุ่ม ๔ กฎหมายเกี่ยวกับครอบครัว

รายงานเล่มนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิชา LW๐๑๐๔ กฎหมาย
เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน

ภาคเรียนที่ ๓ ปีการศึกษา ๒๕๕๗

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

กฎหมายเกี่ยวกับครอบครัว

เสนอ

อาจารย์สุรัชย์ อุฬาวงศ์

จัดทำโดย

นางสาวกัลยาณี พรหมเสน	รหัสนักศึกษา ๕๗๑๗๗๒๐๑๐
นายเกรียงไกร ใจปิ่นตา	รหัสนักศึกษา ๕๗๑๕๕๒๐๑๗
นางสาวชุตติประภา พันศรี	รหัสนักศึกษา ๕๗๑๗๗๒๐๔๓
นายทักษิณ สว่างเรียน	รหัสนักศึกษา ๕๗๑๗๗๒๐๖๐
นางสาวทิพวรรณ ปัญญาแฝง	รหัสนักศึกษา ๕๗๑๗๗๒๐๖๓
นายสมพร จันทร์ตา	รหัสนักศึกษา ๕๗๑๗๗๒๑๖๑
นายอนุวัฒน์ อุปเวียง	รหัสนักศึกษา ๕๗๑๗๗๒๑๘๓
นายเสกสรรค์ กมลฉัตรพงศ์	รหัสนักศึกษา ๕๗๑๗๗๒๒๑๙

รายงานเล่มนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิชา LW๐๑๐๔ กฎหมายเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน

ภาคเรียนที่ ๓ ปีการศึกษา ๒๕๕๗

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
การหมั้น.....	๑
การหมั้นจะทำได้ต่อเมื่อ.....	๑
บุคคลที่จะทำการหมั้นไม่ได้.....	๑
เงื่อนไขของการหมั้น.....	๒
ของหมั้น.....	๓
ผลของการหมั้น.....	๓
สินสอด.....	๔
การผิดสัญญาหมั้น.....	๔
ค่าทดแทนในกรณีเสมือนผิดสัญญาหมั้น.....	๕
ความระงับสันแห่งสัญญาหมั้น.....	๕
การเรียกค่าทดแทน ของหมั้นและสินสอดและอายุความ.....	๖
กรณีคู่หมั้นตาย.....	๖
กรณีผิดสัญญาหรือเสมือนว่าผิดสัญญาหมั้น.....	๖
กรณีบอกเลิกสัญญาหมั้นโดยสมัครใจ.....	๖
กรณีบอกเลิกสัญญาหมั้นโดยกฎหมาย.....	๖
พิธีหมั้น.....	๗
การเตรียมพิธีหมั้น.....	๗
การเตรียมขันหมาก.....	๗
ขันหมากเอก.....	๗
ขันหมากโท.....	๘
ขันของหมั้นบรรจุของหมั้นต่างๆ.....	๘
พิธีรดน้ำ.....	๙
การสมรส.....	๑๐

เงื่อนไขการสมรส.....	๑๐
การสมรสที่เป็นโมฆะ.....	๑๘
การสมรสที่เป็นโมฆียะ.....	๑๘
เอกสารการจดทะเบียนสมรส.....	๒๐
เอกสารการจดทะเบียนสมรส (สัญชาติไทย)	๒๐
เอกสารการจดทะเบียนสมรส (สัญชาติเวียดนาม)	๒๒
เอกสารการจดทะเบียนสมรส (สัญชาติอื่น)	๒๓
การจดทะเบียนสมรส.....	๒๓
ขั้นตอนในการขอจดทะเบียนสมรส.....	๒๔
ค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนสมรส.....	๒๔
การสิ้นสุดแห่งการสมรส.....	๒๗
ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยา.....	๒๗
หนี้สินระหว่างสามีภริยา.....	๓๒
ความสัมพันธ์ระหว่างบิดา – มารดากับบุตร.....	๓๖
สิทธิและหน้าที่ระหว่างบิดามารดากับบุตร.....	๓๗
การจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรม.....	๔๒
ขั้นตอนการจดทะเบียนรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม.....	๔๒
ขั้นตอนการจดทะเบียนรับรองบุตร.....	๔๓
ค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตร.....	๔๓
เอกสารอ้างอิง.....	๔๖

การหมั้น

ในชีวิตของคนเราทุกคนนั้น ย่อมจะต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นอยู่มาก คงไม่มีใครที่จะเก่งกาจขนาดที่ว่าเกิดไม่ต้องพึ่งพาใคร เป็นเด็กก็ต้องมีพ่อแม่เลี้ยงดู โตมาหน่อยก็มีเพื่อน พอเข้าวัยรุ่นก็เริ่มมีแฟน อายุมากขึ้นอีกหน่อยก็แต่งงานมีครอบครัว มีครอบครัวแล้วก็มีลูก แล้วก็วนเวียนกันแบบนี้เรื่อยไป เรื่องที่จะพูดวันนี้เป็นเนื่องของการหมั้น สาวๆหลายคนอาจจะรอคอยให้ถึงวันที่แฟนของตนจะมาหมั้น มาขอแต่งงาน วันนี้ลองมาดูกันในกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้ เค้าว้าว้อย่างไรบ้าง

การแต่งงานหรือการสมรสนั้นจะมีการหมั้นหรือไม่ก็ได้ครับ หมายความว่า จะแต่งงานจดทะเบียนเลยโดยไม่ต้องหมั้นก็ได้ แต่ถ้าจะมีการหมั้น กฎหมายระบุว่า การหมั้นจะต้องมีของหมั้น โดยเป็นของที่ฝ่ายชายมอบให้แก่ฝ่ายหญิง เพราะการหมั้นคือสัญญาที่ฝ่ายชายได้ทำกับหญิง(ว่าจะมาแต่งงานด้วย)โดยชอบด้วยกฎหมาย

การหมั้นจะทำได้ต่อเมื่อ

๑. ชายและหญิง (ไม่มีเพศเดียวกันนะครับ) มีอายุ ๑๗ ปีบริบูรณ์ หากฝ่าฝืนข้อนี้ ถือว่าการหมั้นนั้นเป็นโมฆะ เหมือนว่าไม่เคยมีการหมั้นนั้นเกิดขึ้นเลย
๒. ผู้เยาว์ (อายุไม่ครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์) จะทำการหมั้น ต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลดังต่อไปนี้ คือ
 - a. บิดาและมารดา ในกรณีที่มิทั้งบิดาและมารดา
 - b. บิดาหรือมารดา ในกรณีที่บิดาหรือมารดาตายหรือถูกถอนอำนาจปกครอง หรือไม่ได้อยู่ในสภาพหรือฐานะที่จะให้ความยินยอมได้ หรือมีเหตุการณ์ที่ผู้เยาว์ไม่อาจขอความยินยอมจากบิดาหรือมารดาได้
 - c. ผู้รับบุตรบุญธรรม ในกรณีที่ผู้เยาว์เป็นบุตรบุญธรรม
 - d. ผู้ปกครอง ในกรณีที่ไม่มีบิดามารดา ผู้รับบุตรบุญธรรม หรือมีแต่บุคคลดังกล่าวถูกถอนอำนาจปกครองไปแล้ว

การให้ความยินยอมดังกล่าว อาจให้ด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือก็ได้ ซึ่งหากว่าบุคคลผู้มีอำนาจให้ความยินยอมดังกล่าว ไม่ให้ความยินยอมแก่ผู้เยาว์โดยไม่มีเหตุผล ผู้เยาว์นั้นอาจขอให้ญาติหรือพนักงานอัยการร้องต่อศาลให้ถอนอำนาจปกครอง แล้วจัดให้มีผู้ปกครองใหม่ จากนั้นผู้เยาว์ก็มาขอความยินยอมจากผู้ปกครองคนใหม่ ทั้งนี้ หากไม่มีบุคคลอื่นใดที่จะให้ความยินยอมแก่ผู้เยาว์ได้ ผู้เยาว์จะต้องร้องขอให้ญาติหรือพนักงานอัยการร้องต่อศาลเพื่อตั้งผู้ปกครองให้ แล้วขออนุญาตจากผู้ปกครองนั้น เพราะผู้เยาว์จะไปร้องต่อศาลด้วยตนเองเพื่อให้ศาลอนุญาตให้ตนทำการหมั้นไม่ได้

บุคคลที่จะทำการหมั้นไม่ได้

บุคคลดังต่อไปนี้ จะทำการหมั้นกันไม่ได้ หากฝ่าฝืนการหมั้นนั้นเป็นโมฆะ

๑. ชายและหญิงอายุยังไม่ครบ ๑๗ ปีบริบูรณ์
๒. ชายหรือหญิงเป็นบุคคลวิกลจริต
๓. ชายหรือหญิงเป็นญาติสืบสายเลือดกันโดยตรงขึ้นไปหรือลงมา หรือเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดา หรือร่วมแต่บิดาหรือมารดาเดียวกัน พุดง่าย ๆ ว่าเป็นญาติกันเอง

“การหมั้น” หรือ “สัญญาหมั้น” หมายถึง สัญญาว่าจะสมรส

การหมั้น หรือสัญญาหมั้นเป็นสัญญาที่สัญญาว่าจะสมรสในอนาคต แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าต้องมีการหมั้นก่อนที่จะทำการสมรสทุกกรณี อาจจะมีการสมรสโดยไม่มีหมั้นเกิดขึ้นก่อนก็ได้ การหมั้นหรือสัญญาหมั้นนั้นแตกต่างจากสัญญาอื่นๆประการที่ไม่สามารถบังคับให้มีการปฏิบัติตามสัญญาได้หรือบังคับให้สมรสกันได้(ม.๑๔๓๘)

เงื่อนไขการหมั้น

การหมั้นจะมีผลสมบูรณ์หรือไม่จะต้องพิจารณาเงื่อนไขต่างๆเหล่านี้ การหมั้นซึ่งไม่ผ่านเงื่อนไขข้อหนึ่งข้อใดจะมีผลต่อความสมบูรณ์ของการหมั้น

๑. เงื่อนไขในเรื่องอายุ (ม. ๑๔๓๕)

การหมั้นจะทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ การหมั้นที่ได้ทำขึ้นในขณะที่ชายหญิงคู่หมั้นมีอายุยังไม่ครบสิบเจ็ดปีบริบูรณ์แม้ว่าบิดามารดาจะให้ความยินยอมให้ทำการหมั้น การหมั้นนั้นก็ยังมีผลเป็นโมฆะเสมือนหนึ่งว่าไม่มีการหมั้นเกิดขึ้นเลย ดังนั้นจึงไม่สามารถที่จะฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายใดๆต่อกันได้ถ้าต่อมาไม่มีการสมรสเกิดขึ้น แต่ทั้งนี้ไม่ตัดสิทธิในการเรียกของหมั้นคืนในฐานะลามิควรรได้ อนึ่งแม้ว่าการหมั้นจะตกเป็นโมฆะเพราะเหตุที่ชายหญิงคู่หมั้นอายุไม่ถึงสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ แต่กฎหมายก็ได้ห้ามมิให้ชายหญิงสมรสกันเมื่อมีอายุครบสิบเจ็ดปีบริบูรณ์เป็นต้นไป หรืออีกนัยหนึ่งคือชายหญิงจึงสามารถทำการสมรสกันได้แม้ว่าการหมั้นจะตกเป็นโมฆะหากชายหญิงได้ทำถูกต้องในเรื่องการสมรส

๒. เงื่อนไขในเรื่องความยินยอม (ม. ๑๔๓๖)

การหมั้นหากได้กระทำในขณะที่ชายและหญิงคู่หมั้นยังไม่บรรลุนิติภาวะ การหมั้นจะต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลดังต่อไปนี้ มิเช่นนั้นการหมั้นนั้นจะมีผลเป็นโมฆะ ส่วนการหมั้นถ้าได้กระทำในขณะที่ชายหญิงบรรลุนิติภาวะแล้วไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลใดอีก

(๑) บิดาและมารดา ในกรณีที่มิทั้งบิดามารดา

(๒) บิดาหรือมารดา ในกรณีที่มารดาหรือบิดาตายหรือถูกถอนอำนาจปกครอง หรือไม่อยู่ในสภาพหรือฐานะที่อาจให้ความยินยอม หรือโดยพฤติการณ์ผู้เยาว์ไม่อาจขอความยินยอมจากมารดาหรือบิดาได้

(๓) ผู้รับบุตรบุญธรรม ในกรณีที่ผู้เยาว์เป็นบุตรบุญธรรม

(๔) ผู้ปกครองในกรณีที่ไม่มีบุคคลซึ่งอาจให้ความยินยอมตาม (๑) (๒) และ (๓) หรือมีแต่บุคคลดังกล่าวถูกถอนอำนาจปกครอง

๓. เงื่อนไขในเรื่องของหมั้น (ม. ๑๔๓๗)

การหมั้นจะต้องมีการส่งมอบของหมั้นให้แก่หญิงคู่หมั้นเพื่อเป็นหลักฐานว่าจะสมรส โดยของหมั้นจะมีมูลค่าเท่าใดก็ได้กฎหมายไม่ได้กำหนดเพียงแต่ให้มีการส่งมอบให้แก่หญิงคู่หมั้นก็เพียงพอ หากไม่มีการให้ของหมั้นแก่หญิงคู่หมั้นแม้ว่าจะมีพิธีหมั้นหรือมีการเจรจาสู่ขอ การหมั้นนั้นกฎหมายกำหนดว่ามีผลไม่สมบูรณ์

ของหมั้น

ของหมั้น (ม.๑๔๓๗ ๖.๑)

๑. การหมั้นต้องมีการส่งมอบของหมั้นแก่หญิงคู่หมั้น

การหมั้นจะใช้บังคับได้ต่อเมื่อมีการส่งมอบของหมั้นให้แก่หญิง ถ้าไม่มีการส่งมอบของหมั้น แม้จะมีการหมั้นตามจารีตประเพณีของการหมั้น การหมั้นก็ไม่สมบูรณ์จะฟ้องร้องบังคับคดีไม่ได้(นำคดีไปฟ้องศาลเพื่อเรียกของหมั้นหรือค่าทดแทนไม่ได้) ซึ่งของหมั้นนั้นจะมีมูลค่าเท่าใดก็ได้ขอเพียงให้มีการให้ของหมั้นแก่หญิงคู่หมั้นก็เป็นการเพียงพอ

การฟ้องร้องบังคับคดีไม่ได้ หมายความว่า จะฟ้องร้องเรียกให้ฝ่ายชายส่งมอบของหมั้นไม่ได้ หรือจะเรียกค่าทดแทนในกรณีที่มีการผิดสัญญาหมั้นไม่ได้ (ฎีกาที่ ๑๐๓๔/๒๕๓๕)

๒. ของหมั้น ได้แก่ทรัพย์สินที่ฝ่ายชายให้แก่หญิงคู่หมั้น เพื่อเป็นหลักฐานการหมั้นและประกันว่าจะสมรสกับหญิงนั้น ผู้ที่ทำการหมั้นมิได้จำกัดเฉพาะผู้ที่เป็นคู่หมั้นเท่านั้น แต่ยังสามารถถึงบุคคลอื่น ๆ ซึ่งมีความเกี่ยวพันกับชายหรือ หญิงคู่หมั้นด้วย เช่น บิดามารดา ผู้ปกครอง หากบุคคลผู้ทำการหมั้นมิใช่ชายหญิงคู่หมั้นแล้ว การหมั้นจะผูกพันเฉพาะผู้ที่ทำการหมั้นเท่านั้นจะผูกพันชายหรือหญิงต่อเมื่อชายหญิงคู่หมั้นได้ตกลงยินยอมในการหมั้นนั้นด้วย

ตัวอย่าง นายแดงอายุ ๒๒ ปี รักนางสาวอ้อ ซึ่งมีอายุ ๑๘ ปี เป็นอันมาก แต่นางสาวอ้อ ไม่ชอบตน นายแดงจึงไปขอหมั้น นางสาวอ้อกับนางเงิน มารดาของนางสาวอ้อ โดยที่นางสาวอ้อ ไม่ได้รู้เห็นยินยอมแต่อย่างใด นางเงินได้ตกลงรับหมั้นนายแดง และนายแดงได้ส่งมอบแหวนเพชรให้เป็นของหมั้นในวันนั้น หากนางสาวอ้อ ไม่ยอมทำการสมรสกับนายแดงไม่ว่าเพราะเหตุใด ๆ นายแดงจะฟ้องเรียกค่าเสียหายจากนางสาวอ้อไม่ได้ เพราะสัญญาหมั้นรายนี้นางสาวอ้อไม่ได้เป็นคู่สัญญาแต่อย่างใด

ของหมั้นเมื่อมีการให้แก่หญิงแล้วย่อมตกเป็นสิทธิแก่หญิงทันที นอกจากนี้ของหมั้นก็ไม่ถือว่าเป็นสินสมรสด้วย (ม. ๑๔๓๗) ของหมั้นถ้าเป็นสังหาริมทรัพย์ จะต้องส่งมอบ ให้หญิงทันที ถ้าเป็นอสังหาริมทรัพย์ จะต้องจดทะเบียนโอนด้วย

คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๘๕๒/๒๕๐๖ จำเลยขอหมั้นน้องสาวโจทก์เพื่อ ให้แต่งงานกับบุตรจำเลยแต่ จำเลยไม่มีเงิน จึงทำสัญญากู้ให้โจทก์ยืมเงินไว้ ต่อมาบุตรจำเลยไม่ยอมแต่งงานกับน้องสาวโจทก์ โจทก์จึงฟ้อง เรียกเงินตาม สัญญากู้ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า สัญญากู้ดังกล่าวนี้ เป็นเพียงสัญญาที่จะให้ ทรัพย์สินในวันข้างหน้า ยังไม่มีการส่งมอบทรัพย์สินให้แก่กันอย่างแท้จริง เจตนาอันแท้จริงของคู่สัญญาก็มิได้มุ่งต่อการให้สัญญาผู้ตก เป็นของอีกฝ่ายหนึ่ง ในสภาพของหมั้น และไม่มีความประสงค์ให้ตกเป็นสิทธิของหญิงเมื่อได้ทำ การสมรสแล้ว ในกรณีเช่นนี้ถือไม่ได้ว่า ได้มีการให้ของหมั้นกันตามกฎหมายแล้วโจทก์จะฟ้องเรียกเงินตามสัญญาไม่ได้ เพราะสัญญาผู้รายนี้ไม่มีหนี้เดิม ต่อกัน

ผลของการหมั้น

การหมั้นที่สมบูรณ์ย่อมนำไปสู่การสมรส แต่ในกรณีที่การสมรสไม่เกิดขึ้นไม่ว่าจะด้วยสาเหตุอะไรจะ บังคับให้มีการสมรสไม่ได้ ซึ่งกรณีนี้เป็นสิ่งที่การหมั้นหรือสัญญาหมั้นแต่ต่างจากสัญญาอื่น ๆ ซึ่งสามารถบังคับ ให้ปฏิบัติตามสัญญาได้ แม้ว่าจะไม่สามารถบังคับให้สมรสไม่ได้ แต่ยังมีผลต่อของหมั้นซึ่งฝ่ายชายได้ให้แก่หญิง คู่หมั้นด้วยว่าหญิงนั้นจะต้องคืนของหมั้นให้แก่ชายหรือไม่ ซึ่งแยกพิจารณาได้ดังนี้

ในกรณีที่การสมรสไม่อาจเกิดขึ้นได้อันเนื่องมาจากสาเหตุดังต่อไปนี้หญิงคู่หมั้นต้องคืนของหมั้นให้แก่ ฝ่ายชาย

๑. หญิงคู่หมั้นไม่ยอมสมรสโดยไม่มีเหตุอันสมควร(เท่ากับผิดสัญญาหมั้น)

๒. ชายคู่หมั้นบอกเลิกสัญญาหมั้น เพราะมีเหตุสำคัญอันเกิดจากหญิง

แต่ในกรณีดังต่อไปนี้หญิงคู่หมั้นไม่ต้องคืนของหมั้นแก่ฝ่ายชายชาย(เพราะไม่ได้เกิดจากความผิดของหญิง)

๑. ชายคู่หมั้นผิดสัญญาหมั้นโดยไม่มีเหตุอันสมควร
๒. ชายหรือหญิงคู่หมั้นตายก่อนสมรส
๓. หญิงคู่หมั้นบอกเลิกการหมั้นกรณีมีเหตุสำคัญเกิดจากชายคู่หมั้น
๔. ต่างฝ่ายต่างละเลยไม่นำพาต่อการจดทะเบียน จะถือว่าหญิงคู่หมั้นผิดสัญญาไม่ได้

สินสอด

สินสอด หมายถึง ทรัพย์สินซึ่งฝ่ายชายให้แก่บิดามารดาฝ่ายหญิงเพื่อตอบแทนการที่หญิงยอมสมรส (ม.๑๔๓๗)โดยสินสอดนั้นจะส่งมอบเมื่อใดก็ได้ หากว่าเป็นทรัพย์สินที่ให้เพื่อ ขอขมาบิดามารดาของฝ่ายหญิงที่ตนล่วงเกินลูกสาวของเขา ทรัพย์สินนั้นไม่ใช่สินสอด แม้ต่อมาภายหลังไม่มีการสมรสชายจะเรียกคืนไม่ได้ เพราะสิ่งของที่ให้กันนั้นกฎหมายไม่ถือว่าเป็นสินสอด

ในกรณีดังต่อไปนี้ฝ่ายชายเรียกสินสอดคืนได้ มีเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

๑. ถ้าไม่มีการสมรสเกิดขึ้นโดยเหตุสำคัญอันเกิดแก่หญิง เหตุที่ว่าทำให้ชายไม่สมควร หรือไม่อาจสมรสกับหญิงนั้น หรือ
๒. ถ้าไม่มีการสมรสโดยมีพฤติการณ์ซึ่งฝ่ายหญิงต้องรับผิดชอบ

การผิดสัญญาหมั้น

ถ้าชาย หรือหญิงคู่หมั้นไม่ทำการสมรสกัน โดยปราศจากมูลเหตุอันจะอ้างกฎหมายได้ ถือว่าคู่หมั้นนั้นผิดสัญญาหมั้นฝ่ายคู่หมั้นที่ผิดสัญญาต้องรับผิดชอบจ่ายค่าทดแทน (ม.๑๔๓๙)คู่สัญญาหมั้น ไม่ใช่แค่ชายและหญิงคู่หมั้น

ค่าทดแทนในการผิดสัญญาหมั้นได้แก่ (ม.๑๔๔๐)

๑. ค่าทดแทนความเสียหายต่อกายของอีกฝ่ายหนึ่ง
๒. ค่าทดแทนความเสียหายต่อชื่อเสียงของอีกฝ่ายหนึ่ง
๓. ค่าทดแทนความเสียหายในการที่ได้ใช้จ่าย หรือ ต้องตกเป็นลูกหนี้เนื่องจากการเตรียมการสมรสโดยสุจริตและตามสมควร
๔. ค่าทดแทนความเสียหายในกรณีที่ได้จัดการทรัพย์สินด้วยความคาดหมายว่าจะได้สมรส
๕. ค่าทดแทนความเสียหายในการที่ได้จัดการด้านต่างๆ เกี่ยวกับ อาชีพ หรือทางทำมาหาได้ ด้วยคาดหมายว่าจะได้สมรส

กรณีที่ฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายผิดสัญญาหมั้นให้คืนของหมั้น แก่ฝ่ายชายด้วย

ค่าทดแทนในกรณีเสมือนผิดสัญญาหมั้น

ในกรณีบอกเลิกเพราะคู่หมั้นกระทำชั่วอย่างร้ายแรงซึ่งได้กระทำภายหลังจากการหมั้น

ค่าทดแทนในกรณีที่มีเหตุอื่นใดในทางประเวณีเกิดขึ้นกับหญิงคู่หมั้น (ม.๑๔๔๕)

๑. ชายคู่หมั้นมีสิทธิเรียกค่าทดแทนจากชายอื่นซึ่งร่วมประเวณีกับหญิงคู่หมั้นโดยรู้ หรือควรรู้ว่าหญิงนั้นได้หมั้นแล้วกับตน ชายคู่หมั้นจะเรียกค่าทดแทนได้ต่อเมื่อได้บอกเลิกสัญญาหมั้น
๒. ชายคู่หมั้นมีสิทธิเรียกค่าทดแทนจากชายอื่นที่ได้ข่มขืน หรือพยายามข่มขืนกระทำชำเรากับหญิงคู่หมั้น หากชายอื่นได้รู้หรือควรรู้แล้วว่าหญิงนั้นได้หมั้นแล้ว โดยไม่จำเป็นต้องบอกเลิกสัญญาหมั้น

ความระงับสิ้นแห่งสัญญาหมั้น

๑. ความตายของคู่หมั้น
๒. การเลิกสัญญาหมั้นโดยสมัครใจ

ภายหลังจากการหมั้นคู่หมั้นอาจตกลงเลิกสัญญาหมั้นต่อกันได้โดยตกลงเลิกสัญญาหมั้นด้วยความสมัครใจทั้งสองฝ่าย ซึ่งเมื่อเลิกสัญญาต่อกันแล้วคู่สัญญาแต่ละฝ่ายต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งกลับสู่ฐานะเดิมเหมือนไม่เคยได้ทำการหมั้นต่อกัน โดยฝ่ายหญิงต้องคืนของหมั้นและสินสอดให้แก่ฝ่ายชาย ทั้งนี้เว้นแต่จะได้ตกลงกันเป็นอย่างอื่น

๓. บอกเลิกสัญญาหมั้นโดยอ้างเหตุตามกฎหมาย
 ๑. เหตุสำคัญอันเกิดแก่คู่หมั้น (ไม่ถือว่าผิดสัญญาหมั้น)

เหตุสำคัญต้องถึงขนาดที่ชายหรือหญิงไม่สมควรสมรสกับอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งไม่คำนึงว่าจะเกิดจากการกระทำของฝ่ายใด ไม่คำนึงว่าเหตุสำคัญจะเกิดก่อนหรือหลังการหมั้น

๒. เหตุอันเกิดเพราะคู่หมั้นกระทำชั่วอย่างร้ายแรงซึ่งได้กระทำภายหลังจากการหมั้น โดยกฎหมายถือเสมือนว่าเป็นการผิดสัญญาหมั้น
๓. กรณีเหตุอื่นใดในทางประเวณีกับหญิงคู่หมั้น

การเรียกค่าทดแทน ของหมั้นและสินสอดและอายุความ

กรณีคู่หมั้นตาย

ถ้าคู่หมั้นฝ่ายใดตายก่อนสมรสไม่ว่ากรณีใดจะไม่ถือว่าเป็นผิดสัญญาหมั้นดังนั้นคู่หมั้นอีกฝ่ายไม่มีสิทธิเรียกค่าทดแทน นอกจากนี้หากบุคคลที่ตายนั้นเป็นหญิงคู่หมั้น คู่สัญญาหมั้นฝ่ายชายไม่มีสิทธิเรียกของหมั้นและสินสอดคืน

กรณีผิดสัญญา หรือเสมือนว่าผิดสัญญาหมั้น

การเรียกค่าทดแทนอันเนื่องมาการผิดสัญญาหมั้น หรือเสมือนว่าผิดสัญญาหมั้นมีอายุความ ๖ เดือนนับแต่วันผิดสัญญา

อายุความในการที่การเรียกร้องของหมั้นคืนมีอายุความ ๖ เดือนนับแต่วันผิดสัญญา ส่วนการเรียกคืนสินสอดมีอายุความ ๑๐ ปี นับวันผิดสัญญา

กรณีบอกเลิกสัญญาหมั้นโดยสมัครใจ

ในกรณีที่สัญญาหมั้นได้เลิกลงโดยความสมัครใจของคู่หมั้น แต่ละฝ่ายจะเรียกค่าทดแทนไม่ได้ โดยหญิงคู่หมั้นต้องคืนของหมั้น และสินสอด ยกเว้นแต่จะได้มีการตกลงเป็นอย่างอื่น(สงวนสิทธิในการเรียกค่าทดแทน และไม่คืนของหมั้นและสินสอด) โดยอายุความในการเรียกคืนของหมั้นและสินสอดมีอายุความ ๑๐ ปี

กรณีบอกเลิกสัญญาหมั้นโดยกฎหมาย

ในกรณีที่สัญญาหมั้นระงับโดยการบอกเลิกสัญญาหมั้นอายุความในการเรียกค่าทดแทนมีอายุความ ๖ เดือนนับแต่วันรู้เหตุแห่งการบอกเลิก แต่อย่างไรแล้วต้องไม่เกิน ๕ ปี นับแต่วันเกิดเหตุ

ในกรณีที่การบอกเลิกสัญญาหมั้นเกิดจากเหตุสำคัญอันเกิดจากหญิงคู่หมั้น อายุความในการเรียกคืนของหมั้นมีอายุความ ๖ เดือนนับแต่วันเลิกสัญญา และการเรียกคืนสินสอดมีอายุความ ๑๐ ปี นับวันเลิกสัญญา

พิธีหมั้น

เมื่อได้ฤกษ์ยามวันมงคลแล้ว ต่อไปก็ต้องเตรียมพิธีการหมั้นและพิธีมงคลแต่งงานกันต่อไป พิธีหมั้นนั้นเปรียบเหมือนการตีตราหรือการจับจองกันและกัน ก่อนที่จะจูงมือเข้าสู่พิธีวิวาห์ การหมั้นก็คล้ายธรรมเนียมอยู่ก่อนแต่ง ของฝรั่ง ซึ่งจุดประสงค์ก็อยู่ที่การเปิดโอกาสให้คนทั้งคู่ได้ศึกษาอุปนิสัยใจคอกันมากขึ้น รู้จักเรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้าหากันมากขึ้น ซึ่งถือเป็นผลดีต่อชีวิตคู่ในอนาคต พิธีหมั้นอาจจัดควบคู่กับพิธีสู่ขอหรือ

อาจจัดในช่วงเช้าของวันแต่งงานเลยก็ได้ แต่พิธีหมั้นที่นิยมก็คือการหมั้นแล้วแต่งเลยในวันเดียวกัน เพราะถือเป็นวิธีที่สะดวกที่สุดในการเตรียมงานคู่กันไป

การเตรียมพิธีการหมั้น

ในธรรมเนียมการหมั้นนั้น เท่ากับเป็นการวางมัดจำไว้ว่า หญิงที่ถูกหมั้นหมายแล้วจะไปชอบพอกับใครไม่ได้อีก หรือผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงจะยกให้ใครอีกไม่ได้เด็ดขาด

การแต่งงานของลูกสาวมักถือเป็นงานออกหน้าออกตาใหญ่โต ฝ่ายหญิงจึงพยายามเรียกร้องของหมั้นที่มีราคาแพง โดยมักจะเรียกเป็น “ทองคำ” และเรียกเป็นน้ำหนัก เลยทำให้เป็นคำติดปากมาจนทุกวันนี้ว่า “ทองหมั้น” ซึ่งตามประเพณีถือเป็นของที่เจ้าสาวจะนำไปเป็น เครื่องแต่งตัวในวันแต่งงานนั่นเอง

ส่วนสินสอดนั้น คือ เงินสินสอดและผ้าไหมที่ทางฝ่ายหญิงเป็นผู้กำหนดซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของพ่อแม่ แต่มักจะเรียกกันเป็นพิธีตามโบราณคือไม่เกิน ๔๐ บาท เป็นค่าน้ำนม ถ้าเกินกว่านั้นจะถือเป็นการขายลูกสาว ทั้งสินสอดและทองหมั้นจะต้องใส่พานห่อไว้รวมกันเรียกว่า ชั้นหมากหมั้น

อีกหนึ่งในความสนุกในขบวนชั้นหมากนั้นอยู่ที่ การกันประตูเงินประตูทองของทางฝ่ายหญิง ซึ่งส่วนมากมักจะเป็ นลูกหลานของฝ่ายหญิง โดยนำเอาเข็มขัดหรือสร้อยเงินมากั้นขบวนไว้ไม่ให้ผ่านเข้าไปได้ง่ายๆ ถ้าแก่ฝ่ายชายจะต้องควักห่อเงินที่เตรียมไว้ให้เป็นรางวัลก่อนจึงจะผ่านได้ โดยประตูท้ายๆ มักจะใช้ทองหรือเพชรกัน ค่าผ่านทางจึงต้องเพิ่มสูงตามลำดับขั้นตอนตรงนี้อาจมีการหยอกล้อระหว่างญาติฝ่ายหญิงและขบวนของฝ่ายชาย สร้างความครึกครื้นเป็นยิ่งนัก

การเตรียมชั้นหมาก

ชั้นหมากเป็นสิ่งจำเป็นในพิธีการแต่งงาน ซึ่งฝ่ายชายจะต้องเตรียมมาโดยจัดเป็นขบวนแห่มาบ้านฝ่ายหญิงในวันพิธีที่จัดงานในช่วงเช้า แล้วแต่ฤกษ์จะเป็นเวลาใด หรืออาจจะใช้ฤกษ์สะดวก ซึ่งปัจจุบันจะไม่เคร่งครัดนัก ชั้นหมากที่ฝ่ายชายจะเตรียมมาแห่ชั้นหมากนั้น ประกอบไปด้วยสิ่งต่อไปนี้

ชั้นหมากเอก

จะจัดเป็นชั้นเดียวหรือชั้นคู่แล้วแต่ประเพณีนิยมของแต่ละท้องถิ่นส่วนใหญ่จะมีชั้นใส่หมากพลู ชั้นใส่เงินทองหรือสินสอด และชั้นใส่สิ่งของอันเป็นมงคล เช่น ถั่ว งา ข้าวเปลือก ใบเงิน ใบทอง ดอกกรัก ดอกบานไม่รู้โรย ดอกดาวเรือง ดอกกุหลาบ ฯลฯ ส่วนใหญ่จะดูความหมายที่เป็นมงคล และนิยมจัดเป็นคู่ จะทำให้ดูสวยงามและเป็นมงคลโดยถือเคล็ดจากคำว่า “คู่” นั่นเอง

ชั้นหมากโท

ได้แก่ พวกของที่ใช้เป็นอาหารและขนม รวมทั้งบริวารชั้นหมากอื่น ได้แก่ ต้นกล้วย ต้นอ้อย หมู ไก่ เหล้า มะพร้าว ขนมต้มขาว ขนมต้มแดงและยังมีขนมนานาชนิด เป็นจำนวน ๑๐ คู่ขึ้นไป เช่น ขนมเปียก ขนมกวน กาละเม ข้าวเหนียวแดง ฯลฯ แต่ละภาตต้องมีกระดาษสีแดงแผ่นเล็ก ๆ วางปะหน้าไว้เพื่อความเป็นสิริมงคลขณะที่แห่ขบวนชั้นหมาก จะมีการโห่ร้องไชโย ขบวนชั้นหมากต้องหยุดอยู่นอกรั้วบ้าน มีการกันประตู

ทางเข้าบ้าน เจ้าบ่าวต้องเตรียมของค่าผ่านทาง มีการต่อรองราคาค่าผ่านประตู จะเรียกค่าผ่านทางเท่าไรก็แล้วแต่ตกลงกัน เมื่อขบวนขันหมากเข้าบ้าน จากนั้นต้องนำต้นกล้วยและต้นอ้อยไปปลูก พร้อมทั้งพูดเป็นเคล็ดว่า นำกล้วยอ้อยมาปลูกให้ และรดน้ำให้อย่างดี จะได้มีลูกตกลูกมากมาย ในการนี้ ผู้ปลูกจะขอรางวัลจากเจ้าภาพ เช่น เหล้า เป็นต้นๆ แต่ประเพณีบางแห่งก็จะไม่เอาอาหารซึ่งอาจจะเป็นหมูสามชั้น และขนมที่ใช้ในงานแต่งงาน เพราะเอาความสะเดกจะไม่ค่อยเคร่งนัก แต่ที่ขาดไม่ได้คือเหล้า ต้นกล้วย และต้นอ้อย

ในวันแต่งงาน เจ้าบ่าว และเพื่อนพร้อมขบวนขันหมากจะไปถึงบ้านเจ้าสาว เมื่อไปถึงจะพบกับการกันประตูตามประเพณี โดยฝ่ายหญิงจะจัดญาติ ลูกหลาน หรือเพื่อนเจ้าสาว มากั้นเป็นด่านประตู ๔ ด่าน มีประตูเงิน ประตูทองอย่างละคู่ หรือจะใช้เพียง ๒ ประตูก็ได้ โดยใช้เข็มขัดเงินและสายสร้อยทองคำกั้น จะมีผู้กล่าวนำซักถามกันตามประเพณี จึงจะปล่อยเจ้าบ่าว และขบวนขันหมากให้ผ่านด่านประตูเข้าไป สุดท้ายก่อนจะเข้าไปในบ้านหรือขึ้นบันไดบ้านก็จะมีเด็ก ๒ คนที่ฝ่ายหญิงจัดไว้ให้พรมน้ำที่เท้าเจ้าบ่าว แล้วเจ้าบ่าวจะต้องจ่ายเงินให้ด่านประตูทุกด่านจนกระทั่งถึงการพรมน้ำที่เท้าเป็นอันเสร็จพิธีขบวนแห่ขันหมาก เมื่อเข้าไปในบ้านเจ้าสาวก็จะมีกรับขันหมากตามประเพณี ฝ่ายเจ้าสาวจะต้องจ่ายให้คนที่อุ้มขันหมากเอกและขันหมากโทด้วย แต่เน้นให้เงินขันหมากเอกมากกว่า

ตอนเช้าทำบุญเลี้ยงพระ เจ้าบ่าวเจ้าสาวร่วมกันประเคนอาหารถวายพระ เมื่อพระฉันเสร็จและถวายของแล้ว จึงกรวดน้ำร่วมกัน จากนั้นคู่บ่าวสาวจะไหว้พ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่าย เพื่อแสดงความคารวะบนอบต่อบิดามารดาและบรรดาญาติผู้ใหญ่ โดยเจ้าบ่าวเจ้าสาวจะกราบลงพร้อมกันที่หมอนสามครั้งถ้าผู้รับไหว้เป็นบิดามารดาหรือผู้หลักผู้ใหญ่ แต่หากเป็นญาติคนอื่นๆ ก็จะกราบหนึ่งครั้งโดยไม่ต้องแบมือ จากนั้นจึงส่งพานดอกไม้ รูปเทียนให้ พ่อแม่ก็จะรับไหว้และให้ศีลให้พรแก่คนทั้งคู่ หลังจากรับไหว้ผู้ใหญ่ก็จะส่งเงินในพานให้บ่าวสาวเพื่อเป็นเงินทุนขึ้นตอนนี้ญาติพี่น้องอาจจะสมทบทุนเพิ่มให้ด้วยตามอัธยาศัย ต่อจากนั้นก็ช่วยกันนำถั่วงาและแป้งมาประพรมอวยพร

ขันของหมั้นบรรจุของหมั้นต่างๆ

เช่น เงิน ทอง แก้ว แหวน เงินสดค่าสินสอด และตามด้วยพานผ้าไหว้ และของขวัญสำหรับพ่อแม่ฝ่ายหญิง

พิธีรดน้ำ

ถือเป็นการอวยพรความสุขให้คู่บ่าวสาว โดยพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่จะรดให้เจ้าสาวก่อนแล้วจึงรดให้เจ้าบ่าว หลีกจากเสร็จพิธีแล้วหากฝ่ายใดลูกขี้ยืนก่อนก็จะสามารถอยู่เหนือกว่าคู่ของตนเหมือนดังความเชื่อในเรื่องตักบาตรของบ่าวสาวนั่นเอง

พิธีรดน้ำจะต้องมีโต๊ะหมู่บูชาเพื่อความเป็นสิริมงคล ปกติจะอยู่ทางขวาของเจ้าบ่าว เมื่อถึงฤกษ์ที่กำหนด คู่บ่าวสาวจะเข้าไปในห้องพิธีพร้อมเพื่อนเจ้าบ่าวเจ้าสาวฝ่ายละ ๒ คน จะมีญาติผู้ใหญ่ของฝ่ายเจ้าสาวนำคู่บ่าวสาวไปจุดเทียนชัย ปักธูปและกราบพระที่โต๊ะหมู่บูชา แล้วญาติผู้ใหญ่ก็จะพาคู่บ่าวสาวไปนั่งบนตั่งที่จัดไว้ วางแขนลงบนหมอน ยืนมีมือออกไปพนมตรงชั้นรองน้ำโดยหญิงนั่งทางซ้าย ชายนั่งทางขวา ก้มศีรษะลง

เล็กน้อย เชิญผู้ใหญ่ที่เป็นประธานมาประกอบพิธีรดน้ำ ประธานสวมพวงมาลัยให้คู่บ่าวสาว รับมงคลคู่มาจบ
เสร็จแล้วสวมที่ศีรษะของคู่บ่าวสาวคนละข้างและรับโถแบ่งกระแจ เอาน้ำหัวแม่มือขวาแตะแบ่งที่ผสมน้ำหอม
และน้ำมันต์ เจิมลงหน้าบ่าวสาวคนละ ๑ แแต้มหรือ ๓ แแต้มก็ได้ พร้อมทั้งอวยพร ต่อจากนั้นก็เชิญแขกเข้ารด
น้ำตามลำดับ

เสร็จจากการรดน้ำสังข์แล้วเจ้าภาพจะปลดมงคลคู่เอง หรือจะเชิญประธานหรือผู้อาวุโสคนใดปลดก็ได้
แล้วมอบให้คู่บ่าวสาวเพื่อนำไปเก็บไว้บนหัวเตียงนอนของตน หลังจากเสร็จพิธีรดน้ำสังข์หรือหลังน้ำพระพุท
มณฑลและประสาทรแล้วก็มีการเล่นฉลองพิธีแต่งงาน สำหรับญาติและแขกที่มาร่วมงานก็เสร็จพิธี แล้วรอ
ฤกษ์ส่งตัวเจ้าสาวให้เจ้าบ่าว ทั้งนี้ก็มีพิธีบ้างเล็กน้อยตามประเพณีของตน เพื่อให้ญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ
พาเจ้าสาวส่งให้แก่เจ้าบ่าว พร้อมกับอบรมเจ้าสาวให้เคารพนับถือยำเกรง ซื่อสัตย์ต่อสามี และอบรมเจ้าบ่าวให้
รักใคร่ เลี้ยงดูซื่อสัตย์ต่อภรรยา และปฏิบัติต่อภรรยาอย่างเหมาะสมกับหน้าที่ของสามีที่ดี แล้วเจ้าบ่าวเจ้าสาว
จะกราบผู้ใหญ่ อาจจะมีพ่อแม่ของทั้งสองฝ่ายให้โอวาทต่อไป เจ้าบ่าวก็จะกราบพ่อแม่ของทั้งสองฝ่าย ก็เสร็จ
พิธีทุกคนจะออกจากห้องหอให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวอยู่กันตามลำพัง จะได้พักผ่อนเพราะเหนื่อยในงานพิธีมามาก
แล้ว

พิธีรดน้ำ อาจจะทำให้หลายกรณีแล้วแต่ความสะดวกและความเหมาะสมของทั้งสองฝ่าย จะทำพิธีรดน้ำ
ในตอนเช้าหลังจากทำพิธีทางศาสนาแล้ว โดยรดเฉพาะญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือจริง ๆ จะมีจำนวนไม่มากนัก
หลังจากนั้นก็เลี้ยงฉลองพิธีแต่งงานสำหรับแขกที่มาในงานก็เสร็จพิธี หรือจะทำพิธีรดน้ำในตอนเย็นเพื่อเป็น
การให้ความสะดวกแก่แขกที่มาในงาน แล้วจึงฉลองพิธีแต่งงานก็ได้ คู่บ่าวสาวควรจะไปถึงสถานที่ประกอบพิธี
ก่อนเวลาพอสมควร

การสมรส

การสมรสหมายถึง การที่ชายและหญิงสมัครใจเข้ามาอยู่กินกันฉันสามีภรรยา ชั่วชีวิตโดยจะไม่เกี่ยวข้องทางชู้
สาวกับบุคคลอื่นได้อีก การสมรสประกอบด้วยหลักเกณฑ์ ๔ ประการคือ

๑. คู่สมรสฝ่ายหนึ่งจะต้องเป็นชายและอีกฝ่ายจะต้องเป็นหญิง
๒. การสมรสจะต้องเป็นการกระทำโดยสมัครใจของชายและหญิง หากชายหญิงไม่ยินยอมสมรสกัน การสมรส
นั้นเป็นโมฆะ
๓. การอยู่กินกันฉันสามีภรรยาจะต้องเป็นระยะเวลาชั่วชีวิต
๔. การสมรสจะต้องมีคู่สมรสเพียงคนเดียวเท่านั้น

เงื่อนไขการสมรส และผลของการสมรสที่ฝ่าฝืนเงื่อนไขตามกฎหมาย

๑. ชายและหญิงจะต้องมีอายุ ๑๗ ปีบริบูรณ์แล้วทั้งสองคน ตามมาตรา ๑๔๔๘ การสมรสที่ฝ่าฝืนมาตรานี้มีผลเป็นโมฆียะตามมาตรา ๑๕๐๓ ผู้มีส่วนได้เสียขอให้ศาลพิพากษาเพิกถอนได้

๒. ชายและหญิงจะต้องไม่เป็นคนวิกลจริต หรือเป็นบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ

ตามมาตรา ๑๔๔๙ การฝ่าฝืนมาตรานี้มีผลให้การสมรสเป็นโมฆะตามมาตรา ๑๔๙๕ ผู้มีส่วนได้เสียนำคดีขึ้นสู่ศาลขอให้ห้มีคำพิพากษาแสดงว่าการสมรสนั้นเป็นโมฆะได้

๓. ญาติสนิทจะทำการสมรสกันไม่ได้ ตามมาตรา ๑๔๕๐ ซึ่งญาติสนิทที่กำหนดไว้ ๔ ประเภทคือ

- ญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไป
- ญาติสืบสายโลหิตโดยตรงลงมา
- พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน
- พี่น้องร่วมแต่บิดาหรือมารดา

การสมรสที่ฝ่าฝืนมาตรานี้มีผลเป็นโมฆะตามมาตรา ๑๔๙๕

๔. ผู้รับบุตรบุญธรรมและบุตรบุญธรรมจะสมรสกันไม่ได้ ตามมาตรา ๑๔๕๑ แต่เนื่องจากบุตรบุญธรรมและผู้รับบุตรบุญธรรมมิใช่ญาติสืบสายโลหิตกันกฎหมายจึงมิได้กำหนดผลของการฝ่าฝืนไว้ ดังนั้นการฝ่าฝืนเงื่อนไขข้อนี้การสมรสจึงมีผลสมบูรณ์ เพียงแต่ทำให้การรับบุตรบุญธรรมยกเลิกไปโดยปริยาย๕

๕. ชายหรือหญิงต้องไม่เป็นคู่สมรสของบุคคลอื่นอยู่ขณะทำการสมรส ตามมาตรา ๑๔๕๒ การฝ่าฝืนเงื่อนไขข้อนี้มีผลทำให้การสมรสเป็นโมฆะตามมาตรา ๑๔๙๕ โดยไม่จำเป็นต้องนำคดีมาฟ้องต่อศาลเหมือนบทบัญญัติเก่า ผู้มีส่วนได้เสียสามารถยกขึ้นกล่าวอ้างได้ หากทราบที่ยังไม่มีคำพิพากษาของศาลหรือยังไม่มีการยกขึ้นกล่าวอ้างอยู่ทราบใดการสมรสนี้ยังคงมีผลสมบูรณ์อยู่ทราบนั้น

๖. ชายและหญิงต้องยินยอมเป็นสามีภรรยา กัน ตามมาตรา ๑๔๕๘ การสมรสที่ปราศจากความยิน

ยอมเป็นโมฆะตามมาตรา ๑๔๙๕

อนึ่ง มาตรา ๑๔๕๘ ได้บัญญัติให้ชายหญิงแสดงความยินยอมเป็นสามีภรรยา กันโดยเปิดเผยต่อหน้านายทะเบียน ดังนั้นจึงไม่อาจตั้งตัวแทนไปจดทะเบียนสมรสได้ หากมีการตั้งตัวแทนแล้วนายทะเบียนรับจดทะเบียนสมรสนั้นก็จะ เป็นโมฆะเช่นกัน เพราะเป็นการสมรสที่ปราศจากความยินยอม

๗. หญิงห้ามายจะทำการสมรสได้ต่อเมื่อล่วงพ้นเวลา ๓๖๐ วัน นับแต่วันที่ขาดจากการสมรสเดิมเสียก่อนตาม มาตรา ๑๔๕๓ เว้นแต่

- ได้คลอดบุตรแล้วในระหว่างนั้น
- สมรสกับคู่สมรสเดิม
- มีใบรับรองแพทย์ว่ามีได้มีครรภ์

- มีคำสั่งศาลให้ทำการสมรสได้

การสมรสที่ฝ่าฝืนมาตรานี้กฎหมายไม่ได้กำหนดผลไว้ จึงทำให้การสมรสนั้นมีผลสมบูรณ์ บุตรที่

เกิดภายใน ๓๐ วันนับแต่วันที่การสมรสสิ้นสุดลง มาตรา ๑๕๓๗ ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของสามีใหม่

๘. ผู้เยาว์จะทำการสมรสได้ต่อเมื่อได้รับความยินยอมของบิดามารดา หรือ ผู้ปกครอง ตามมาตรา ๑๔๕๔ ซึ่งบัญญัติให้นำ ๑๔๓๖ มาใช้ ดังนั้นการสมรสที่ฝ่าฝืนมาตรานี้จึงมีผลเป็นโมฆะ

การสมรสที่เป็นโมฆะ

มาตรา ๑๔๙๔ "การสมรสจะเป็นโมฆะก็แต่เฉพาะที่บัญญัติไว้ในหมวดนี้

มาตรา ๑๔๙๕ "การสมรสที่ฝ่าฝืนมาตรา ๑๔๔๙ มาตรา ๑๔๕๐ มาตรา ๑๔๕๒ และมาตรา ๑๔๕๘ เป็นโมฆะ"

มาตรา ๑๔๙๖ "คำพิพากษาของศาลเท่านั้นที่จะแสดงว่า การสมรสที่ฝ่าฝืนมาตรา ๑๔๔๙ มาตรา ๑๔๕๐ และมาตรา ๑๔๕๘ เป็นโมฆะ

คู่สมรส บิดามารดา หรือผู้สืบสันดานของคู่สมรสอาจร้องขอให้ศาลพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะได้ ถ้าไม่มีบุคคลดังกล่าว ผู้มีส่วนได้เสียจะร้องขอให้ยุติการเป็นผู้ร้องขอต่อศาลก็ได้"

มาตรา ๑๔๖๗ "การสมรสที่เป็นโมฆะ เพราะฝ่าฝืนมาตรา ๑๔๕๒ บุคคลผู้มีส่วนได้เสียคนใดคนหนึ่งจะกล่าวอ้างขึ้น หรือจะร้องขอให้ศาลพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะก็ได้"

มาตรา ๑๔๗๗/๑ "ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าการสมรสใดเป็นโมฆะให้ศาลแจ้งไปยังนายทะเบียนเพื่อบันทึกความเป็นโมฆะไว้ในทะเบียนสมรส"

มาตรา ๑๔๙๘ "การสมรสที่เป็นโมฆะ ไม่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา

ในกรณีที่การสมรสเป็นโมฆะ ทรัพย์สินที่ฝ่ายใดมีหรือได้มาไม่ว่าก่อนหรือหลังการสมรสรวมทั้งดอกผลคงเป็นของฝ่ายนั้น ส่วนบรรดาทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ร่วมกันให้แบ่งคนละครึ่ง เว้นแต่ศาลจะเห็นสมควรสั่งเป็นประการอื่น เมื่อได้พิเคราะห์ถึงภาระในครอบครัวภาระในการหาเลี้ยงชีพฐานะของคู่กรณีทั้งสองฝ่ายตลอดจนพฤติการณ์อื่นที่พ้องแล้ว"

มาตรา ๑๔๙๙ "การสมรสที่เป็นโมฆะ เพราะฝ่าฝืน มาตรา ๑๔๔๙ มาตรา ๑๔๕๐ หรือมาตรา ๑๔๕๘ ไม่ทำให้ชายหรือหญิงผู้สมรสโดยสุจริตเสื่อมสิทธิที่ได้มาเพราะการสมรสก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้เป็นโมฆะ

การสมรสที่เป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืนมาตรา ๑๔๕๒ ไม่ทำให้ชายหรือหญิงผู้สมรสโดยสุจริตเสื่อมสิทธิที่ได้มา เพราะการสมรสก่อนที่ชายหรือหญิงนั้นรู้ถึงเหตุที่ทำให้การสมรสเป็นโมฆะ แต่การสมรสที่เป็นโมฆะดังกล่าว ไม่ทำให้คู่สมรสเกิดสิทธิรับมรดกในฐานะทายาทโดยธรรมของคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง

การสมรสที่เป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืนมาตรา ๑๔๔๙ ถ้าคู่สมรสฝ่ายใดได้สมรสโดยสุจริต ฝ่ายนั้นมีสิทธิเรียกค่าทดแทนได้ และถ้าการสมรสที่เป็นโมฆะนั้นทำให้ฝ่ายที่ได้สมรสโดยสุจริตต้องยากจนลงเพราะไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สิน หรือจากการงานที่เคยทำอยู่ก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุด หรือก่อนที่จะได้รู้ว่าการสมรสของตนเป็นโมฆะแล้วแต่กรณีฝ่ายนั้นมีสิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพได้ด้วย สิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพในกรณีนี้ในนำมาตรา ๑๕๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๑๕๒๘ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

สิทธิเรียกร้องค่าทดแทน หรือค่าเลี้ยงชีพตามวรรคสาม มีกำหนดอายุความสองปีนับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุดสำหรับกรณีการสมรสเป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืนมาตรา ๑๔๔๙ มาตรา ๑๔๕๐ หรือมาตรา ๑๔๕๕ หรือนับแต่วันที่รู้ถึงเหตุที่ทำให้การสมรสเป็นโมฆะ สำหรับกรณีการสมรสเป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืนมาตรา ๑๔๕๒"

มาตรา ๑๔๙๙/๑ "ในกรณีที่การสมรสเป็นโมฆะ ข้อตกลงระหว่างคู่สมรสว่าฝ่ายใดจะเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบุตรคนใด หรือฝ่ายใดหรือทั้งสองฝ่ายจะเป็นผู้ออกเงินค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรเป็นจำนวนเท่าใด ให้ทำเป็นหนังสือ หากตกลงกันไม่ได้ให้ศาลเป็นผู้ชี้ขาด ในการพิจารณาชี้ขาด ถ้าศาลเห็นว่ามีเหตุที่จะถอนอำนาจปกครองของคู่สมรสนั้นได้ตามมาตรา ๑๕๘๒ ศาลจะถอนอำนาจปกครองของคู่สมรสและสั่งให้บุคคลภายนอกเป็นผู้ปกครองก็ได้ ทั้งนี้ ให้ศาลคำนึงถึงความผาสุกและประโยชน์ของบุตรนั้นเป็นสำคัญ และให้นำความในมาตรา ๑๕๒๑ มาใช้บังคับโดยอนุโลม"

มาตรา ๑๕๐๐ "การสมรสที่เป็นโมฆะไม่กระทบถึงสิทธิของบุคคลภายนอกผู้กระทำการโดยสุจริตซึ่งได้มาก่อน มีการบันทึกความเป็นโมฆะไว้ในทะเบียนสมรสตามมาตรา ๑๔๙๗/๑"

ข้อสังเกต

๑. มาตรา ๑๔๙๔ วางหลักว่า การสมรสจะเป็นโมฆะก็แต่เฉพาะที่บัญญัติไว้ใน ป.พ.พ. เท่านั้น
๒. เมื่อการสมรสตกเป็นโมฆะแล้วก็ไม่อาจสมบูรณ์ขึ้นมาใหม่ได้
๓. เหตุแห่งการสมรสที่จะเป็นโมฆะได้นั้น ตามมาตรา ๑๔๙๕ คือการสมรสที่ฝ่าฝืน มาตรา ๑๔๔๙, ๑๔๕๐, ๑๔๕๒ และ มาตรา ๑๔๕๕ แสดงว่ามีอยู่ ๔ กรณี เท่านั้น คือ

มาตรา ๑๔๔๙ "ชายหรือหญิงเป็นบุคคลวิกลจริต หรือเป็นบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ"

มาตรา ๑๔๕๐ "ชายหญิงซึ่งเป็นญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไปหรือลงมาก็ดี เป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมแต่บิดาหรือมารดาที่ดี โดยความเป็นญาติดังกล่าวให้ถือตามสายโลหิต โดยไม่คำนึงว่าจะเป็ญาติโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่"

มาตรา ๑๔๕๒ "ชายหรือหญิงจะทำการสมรสในขณะที่ตนมีคู่สมรสอยู่ไม่ได้"

มาตรา ๑๔๕๕ "การสมรสจะทำได้ต่อเมื่อชายหญิงยินยอมเป็นสามีภริยากันและต้องแสดงการยินยอมนั้นให้ปรากฏโดยเปิดเผยต่อหน้านายทะเบียนและให้นายทะเบียนบันทึกความยินยอมนั้นไว้ด้วย"

การสมรสที่เป็นโมฆะ ตามมาตรา ๑๔๔๙, ๑๔๕๐ และมาตรา ๑๔๕๕

การสมรสที่เป็นโมฆะทั้งสามมาตรา ดังกล่าว ศาลต้องมีคำพิพากษาแสดงเป็นโมฆะตามมาตรา ๑๔๖ วรรคหนึ่ง

ผลของการสมรสที่เป็นโมฆะทั้งสามมาตราดังกล่าวนี้ ก็คือ มาตรา ๑๔๘๘, มาตรา ๑๔๘๙ วรรคหนึ่ง มาตรา ๑๔๘๙ วรรคสาม และวรรคสี่

สรุปได้ว่า การสมรสที่เป็นโมฆะดังกล่าวไม่ก่อให้เกิด ความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา ส่วนทรัพย์สินที่ฝ่ายใดมีหรือได้มาไม่ว่าก่อนหรือหลังการสมรส รวมทั้งดอกผลคงเป็นของฝ่ายนั้น ส่วนบรรดา ทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ร่วมกันให้แบ่งคนละครึ่ง และไม่ทำให้ชายหรือหญิงผู้สมรสโดยสุจริตเสื่อมสิทธิที่ได้มา เพราะการสมรสก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้เป็นโมฆะ ถ้าคู่สมรสฝ่ายใดได้สมรสโดยสุจริตฝ่ายนั้นมีสิทธิเรียก ค่าทดแทนได้ และถ้าการสมรสที่เป็นโมฆะนั้น ทำให้ฝ่ายที่ได้สมรสโดยสุจริตต้องยากจนเพราะไม่มีรายได้พอ จากทรัพย์สิน หรือจากการงานที่เคยทำอยู่ก่อนคำพิพากษาถึงที่สุด หรือก่อนที่จะได้รู้ว่าการสมรสของตนเป็น โมฆะแล้วแต่กรณี ฝ่ายนั้นมีสิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพได้ด้วย สิทธิค่าเลี้ยงชีพในกรณีนี้ให้นำมาตรา ๑๕๒๖ วรรค หนึ่ง และมาตรา ๑๕๒๘ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

การสมรสที่เป็นโมฆะตามมาตรา ๑๔๕๒ (การสมรสซ้อน)

๑. มาตรา ๑๔๘๗ "การสมรสที่เป็นโมฆะตามมาตรา ๑๔๕๒ บุคคลผู้มีส่วนได้เสียคนใดคนหนึ่งจะ กล่าวอ้างขึ้น หรือจะร้องขอให้ศาลพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะก็ได้"
๒. การสมรสซ้อนอาจเกิดขึ้นโดยชายหรือหญิงทำการสมรสซ้อนก็ได้
๓. สามีภริยาตามกฎหมายลักษณะผัวเมียที่มีได้มีการจดทะเบียนสมรสกัน ไม่อาจจดทะเบียนสมรส ใหม่กับบุคคลอื่นอีก ถ้าสมรสอีกก็เป็นการสมรสซ้อน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๖๖๔/๒๕๖๓

สามีภริยาก่อน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ภริยาไปบวชชี ไม่ได้ความว่าสามีอนุญาต ยังไม่ขาดจากสามีภริยากัน สามีได้ภริยาใหม่จดทะเบียนเมื่อใช้บรรพ ๕ แล้ว ไม่เป็นการสมรส ที่สมบูรณ์ ไม่มี สิทธิรับมรดกของสามี สามีตายมรดกตกให้แก่ภริยาเดิมภริยาเดิมจดทะเบียนยกที่ดินให้โจทก์แม่ไม่ระบุถึงบ้าน ด้วย บ้านเป็น ส่วนควบของที่ดิน โจทก์มีกรรมสิทธิ์ในบ้านด้วย

ศาลชั้นต้นพิพากษาให้จำเลยและบริวารออกไปจากที่พิพาท ให้ใช้ค่าเสียหายเดือนละ ๒๐๐ บาท ศาล อุทธรณ์พิพากษาแก้เฉพาะให้ยกข้อที่เรียกค่าเสียหาย จำเลยฎีกา

ศาลฎีกาวินิจฉัยข้อกฎหมายว่า "ข้อเท็จจริงรับฟังได้ว่า นายชมกับนางยังเป็นสามีภรรยาติดตาม กฎหมายลักษณะผัวเมีย บ้านพิพาทเป็นสินสมรสระหว่างนายชมกับนางยัง ปลูกอยู่ในที่ดินโฉนดเลขที่ ๒๑๕๖ ซึ่งนางยังได้รับโอนมาโดยทางมรดก ต่อมานางยังไปบวชชี แล้วนายชมได้จำเลยเป็นภรรยาอีกคนหนึ่งอยู่กินกัน ที่บ้านพิพาทเกิดบุตรด้วยกันหลายคนแต่นายชมกับจำเลยเพิ่งจดทะเบียนสมรสกันตามกฎหมายเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ นายชมถึงแก่กรรมปี พ.ศ. ๒๕๑๙ โดยมีได้ทำพินัยกรรม หลังจากนั้นนายชมถึงแก่กรรม จำเลยก็ยังคงอยู่ ในบ้านพิพาทตลอดมาจนบัดนี้ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ นางยังจดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินโฉนดเลขที่ ๒๑๕๖ ดังกล่าวข้างต้นให้โจทก์ โจทก์จึงฟ้องขับไล่จำเลยออกจากบ้านพิพาทเป็นคดีนี้ อ้างว่าบ้านพิพาทเป็นของโจทก์

มีประเด็นมาสู่ศาลฎีกาว่า จำเลยมีสิทธิจะอยู่ในบ้านพิพาทหรือไม่ ที่จำเลยฎีกาว่าระหว่างนางยังบวชชี นายชมเอาอาหารไปส่ง ตามพฤติการณ์แสดงว่านายชมอนุญาตให้นางยังไปบวช นายชมกับนางยังจึงขาดจากการเป็นสามีภรรยากันตั้งแต่วันที่นางยังบวชชีตามกฎหมายลักษณะฉัวเมีย บทที่ ๓๙ บ้านพิพาทซึ่งเป็นสินสมรส ต้องแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน เป็นของนายชม ๒ ส่วน ของนางยัง ๑ ส่วน นางยังไม่ได้ครอบครองส่วนของตนหากแต่นายชมกับจำเลยเป็นผู้ครอบครองมา ส่วนของนางยังจึงตกเป็นกรรมสิทธิ์ของนายชม นายชมจึงเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์บ้านพิพาททั้งหมดเพียงคนเดียว และเป็นมรดกตกให้แก่จำเลยกับบุตรของจำเลยนั้น ศาลฎีกาพิเคราะห์แล้ว เห็นว่าข้อเท็จจริงตามทางพิจารณาไม่ได้ความแน่ชัดว่าเมื่อนางยังไปบวชชีนั้น นายชมได้อนุญาตให้ไปบวชหรือไม่ และไม่ได้ความจากการนำสืบของฝ่ายใดเลยว่า ขณะนางยังบวชชี นายชมได้อาหารไปส่ง จึงยังฟังไม่ได้ว่านายชมกับนางยังได้ขาดจากสามีภรรยาแล้วตามกฎหมายลักษณะฉัวเมีย บทที่ ๓๙ ดังที่จำเลยฎีกา นอกจากเรื่องที่นางยังไปบวชชีแล้วข้อเท็จจริงไม่ปรากฏว่านายชมกับนางยังได้หย่ากันแต่อย่างใด จึงฟังได้ว่านายชมกับนางยังเป็นสามีภรรยาโดยชอบด้วยกฎหมายตลอดมาจนกระทั่งนายชมถึงแก่กรรมสำหรับจำเลยซึ่งให้การว่านางยังไปบวชชีเมื่อประมาณ ๔๗ ปีมาแล้ว แล้วต่อมาอีกประมาณ ๑๐ ปี นายชมก็ได้จำเลยเป็นภรรยาตามที่ให้การของจำเลยคำนวณได้ว่านายชมได้จำเลยเป็นภรรยาประมาณปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ใกล้เคียงกับที่โจทก์บรรยายฟ้องว่านายชมได้จำเลยเป็นภรรยาในปี พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นเวลาที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ใช้บังคับ แม้จำเลยกับนายชมจะได้จดทะเบียนสมรสกัน การสมรสก็เป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๙๐ และ ๑๔๔๕(๓) เดิมเพราะขณะจดทะเบียนสมรส นายชมเป็นคู่สมรสหรือสามีโดยชอบด้วยกฎหมายของนางยังจำเลยจึงมิใช่ภรรยาโดยชอบด้วยกฎหมายของนายชม ไม่มีสิทธิได้รับมรดกของนายชม หรืออีกนัยหนึ่งไม่มีส่วนเป็นเจ้าของบ้านพิพาทแต่อย่างใดเมื่อนายชมถึงแก่กรรมโดยมิได้ทำพินัยกรรมยกทรัพย์ให้แก่ผู้ใด บ้านพิพาทซึ่งเป็นส่วนของนายชม จึงเป็นมรดกตกให้แก่นางยังผู้เป็นภรรยาโดยชอบด้วยกฎหมาย เมื่อนางยังโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินซึ่งปลูกบ้านพิพาทให้แก่โจทก์ แม้จะได้ความจากคำเบิกความของโจทก์ว่าในตอนที่ยกที่ดินให้ นางยังไม่ได้พูดถึงบ้านพิพาทด้วย แต่บ้านพิพาทเป็นส่วนควบของที่ดิน โจทก์จึงมีกรรมสิทธิ์ในบ้านพิพาท ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๐๗ และมีอำนาจฟ้องขับไล่จำเลยออกจากบ้านพิพาท"

พิพากษายืน

(แต่ง ทองภักดี - สมชัย ทรัพย์วณิช - เพ็ญชจิต รัศมิภุติ)

การสมรสที่เป็นการสมรสซ้อนซึ่งเป็นโมฆะนั้น แม้ต่อมาการสมรสครั้งแรกจะสิ้นสุดลง ก็ไม่ทำให้การสมรสซ้อนกลับสมบูรณ์ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๒๑๖/๒๕๒๓

ป. จดทะเบียนสมรสกับจำเลยที่ ๑ เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๔๙๕ ต่อมาได้จดทะเบียนสมรสกับโจทก์เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๐๓ และจดทะเบียนสมรสกับจำเลยที่ ๒ เมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๗ วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๐๗ ป. จดทะเบียนหย่ากับจำเลยที่ ๑ แต่ต่อมาวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๐๗ ได้จดทะเบียนสมรสกับจำเลยที่ ๑ อีก และหลังจากนั้นคือวันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๐๗ โจทก์กับ ป.จึงได้จดทะเบียนสมรสกันซ้ำอีกครั้งหนึ่ง วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๑๙ ป. ถึงแก่กรรมเช่นนี้การจดทะเบียนสมรสระหว่าง ป. กับโจทก์ครั้งแรกและระหว่าง ป. กับ

จำเลยที่ ๒ ไม่ชอบด้วยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๕(๓) เพราะในขณะนั้น ป. เป็นคู่สมรสของจำเลยที่ ๑ อยู่แล้ว จึงเป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๙๐ สำหรับจำเลยที่ ๑ แม้จะปรากฏว่าได้จดทะเบียนหย่ากับ ป. ทำให้การสมรสขาดลง แต่ต่อมาก็ได้จดทะเบียนสมรสกันใหม่โดยสมบูรณ์ชอบด้วยกฎหมาย เพราะการสมรสระหว่าง ป. กับโจทก์และจำเลยที่ ๒ ได้เป็นโมฆะมาตั้งแต่วันที่ได้จดทะเบียนสมรสแล้ว การที่โจทก์มาจดทะเบียนสมรสกับ ป. ครั้งหลังอีกจึงเป็นโมฆะเพราะขณะนั้น ป. เป็นคู่สมรสของจำเลยที่ ๑ ฉะนั้น จำเลยที่ ๑ จึงเป็นภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมายแต่ผู้เดียวของ ป. มีอำนาจฟ้องขอให้พิพากษาว่าการจดทะเบียนสมรสระหว่างโจทก์กับ ป. เป็นโมฆะ

โจทก์ฟ้องว่า โจทก์เป็นภรรยาชอบด้วยกฎหมายของจำเลยเอกประเสริฐซึ่งถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๑๙ จำเลยที่ ๑ และที่ ๒ ได้ยื่นหลักฐานต่อทางราชการว่าเป็นภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมายของจำเลยเอกประเสริฐ ความจริงจำเลยทั้งสองได้จดทะเบียนสมรสกับจำเลยเอกประเสริฐในขณะที่จำเลยเอกประเสริฐกับโจทก์เป็นสามีภรรยากันอยู่ กระทั่งกลางโหมไม่จ่ายบำเหน็จตกทอดให้โจทก์ ขอให้พิพากษาว่าการจดทะเบียนสมรสของจำเลยทั้งสองเป็นโมฆะ และให้ศาลแจ้งคำสั่งของศาลไปยังสำนักทะเบียนให้เพิกถอนทะเบียนสมรสของจำเลยทั้งสอง

จำเลยที่ ๑ ให้การและฟ้องแย้งว่า จำเลยที่ ๑ เป็นภรรยาโดยชอบด้วยกฎหมายของจำเลยเอกประเสริฐ จดทะเบียนสมรสกันเมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๔๙๕ ก่อนจำเลยเอกประเสริฐมาจดทะเบียนสมรสกับโจทก์และจำเลยที่ ๒ การสมรสของโจทก์กับจำเลยที่ ๒ จึงเป็นโมฆะ โจทก์รับรู้ว่าจำเลยเอกประเสริฐจดทะเบียนหย่ากับจำเลยที่ ๑ จำเลยเอกประเสริฐจึงทำการลงโจทก์โดยจดทะเบียนหย่ากับจำเลยที่ ๑ แล้วรีบจดทะเบียนสมรสกับจำเลยที่ ๑ ใหม่ แล้วเอาทะเบียนหย่าไปให้โจทก์ดูและจดทะเบียนสมรสกับโจทก์อีก เมื่อจำเลยเอกประเสริฐถึงแก่กรรม โจทก์เอาทะเบียนสมรสที่เป็นโมฆะไปขอรับเงินบำเหน็จตกทอดและคัดค้านการที่จำเลยที่ ๑ ขอรับบำเหน็จตกทอด เป็นการไม่ชอบ ขอให้พิพากษายกฟ้องและพิพากษาว่าการจดทะเบียนสมรสระหว่างโจทก์กับจำเลยเอกประเสริฐเป็นโมฆะให้โจทก์ไปเพิกถอนทะเบียนสมรสดังกล่าวกับถอนคำขอและคำคัดค้านที่จำเลยที่ ๑ ยื่นขอรับบำเหน็จตกทอดของจำเลยเอกประเสริฐ หากโจทก์ไม่ไปก็ให้ถือเอาคำพิพากษาแทนการแสดงเจตนาของโจทก์ และห้ามโจทก์เข้ายุ่งเกี่ยวอีก

โจทก์ให้การแก้ฟ้องแย้งว่า จำเลยที่ ๑ กับจำเลยเอกประเสริฐจะจดทะเบียนสมรสกันเมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๔๙๕ จริงหรือไม่ไม่รับรองหากเป็นความจริงก็จดทะเบียนหย่ากันแล้วเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๐๗ โจทก์จดทะเบียนสมรสกับจำเลยเอกประเสริฐอย่างถูกต้อง โจทก์ไม่เคยรับรู้ว่าจำเลยเอกประเสริฐจดทะเบียนหย่ากับจำเลยที่ ๑ แล้วมาจดทะเบียนสมรสกับโจทก์ การที่โจทก์กับจำเลยเอกประเสริฐจดทะเบียนสมรสกันอีกครั้งหนึ่งเมื่อวันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๐๗ ก็เพราะตามทะเบียนสมรสเดิมโจทก์ชื่อ "บัวรินทร์" เมื่อเปลี่ยนชื่อมาเป็น "อารีญา" จึงจดทะเบียนสมรสกันใหม่ การจดทะเบียนสมรสของจำเลยที่ ๑ กับจำเลยเอกประเสริฐเมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๐๗ เป็นโมฆะเพราะขณะนั้นโจทก์เป็นภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมายของจำเลยเอกประเสริฐอยู่แล้วโจทก์มีสิทธิขอรับบำเหน็จตกทอดของจำเลยเอกประเสริฐ ไม่เป็นการละเมิด ขอให้ยกฟ้องแย้ง

จำเลยที่ ๒ ขาดนัดยื่นคำให้การและขาดนัดพิจารณา

ศาลชั้นต้นพิพากษาว่า การสมรสระหว่างโจทก์กับจำเลยเอกประเสริฐตกเป็นโมฆะ คำขออื่นนอกจากนี้ของจำเลยที่ ๑ ให้ยก ให้ยกฟ้องโจทก์

โจทก์อุทธรณ์

ศาลอุทธรณ์พิพากษาแก้เป็นว่า ให้ยกฟ้องแย้งของจำเลยที่ ๑ ด้วยนอกจากที่แก้ให้เป็นไปตามคำพิพากษาศาลชั้นต้น

โจทก์และจำเลยที่ ๑ ฎีกา

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ข้อเท็จจริงคงรับฟังได้ว่าเดิมจำเลยเอกประเสริฐจดทะเบียนสมรสกับจำเลยที่ ๑ เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๔๕ แล้วต่อมาจำเลยเอกประเสริฐได้มาจดทะเบียนสมรสกับโจทก์และจำเลยที่ ๒ อีก โดยจดทะเบียนวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๐๓ ขณะนั้นโจทก์ใช้ชื่อ "บัวรินทร์" และจดทะเบียนวันที่ ๒ วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๗ วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๐๗ จำเลยเอกประเสริฐจดทะเบียนหย่ากับจำเลยที่ ๑ แต่ต่อมาในวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๐๗ จำเลยเอกประเสริฐก็จดทะเบียนสมรสกับจำเลยที่ ๑ อีก และหลังจากนั้นคือ ต่อมาวันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๐๗ โจทก์กับจำเลยเอกประเสริฐก็จดทะเบียนสมรสกันซ้ำอีกครั้งหนึ่ง โดยครั้งหลังนี้โจทก์ใช้ชื่อ "อารียา" ซึ่งเป็นชื่อของโจทก์ในปัจจุบัน ครั้นวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๑๙ จำเลยเอกประเสริฐถึงแก่กรรม โจทก์และจำเลยที่ ๑ ที่ ๒ ต่างไปขอรับเงินบำเหน็จตกทอดของจำเลยเอกประเสริฐจากกระทรวงกลาโหม อ้างว่าเป็นภรรยาโดยชอบด้วยกฎหมายของจำเลยเอกประเสริฐทางกระทรวงกลาโหมขัดข้อง จะจ่ายให้แก่เฉพาะภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมายของจำเลยเอกประเสริฐเพียงผู้เดียว จึงพิพาทกันเป็นคดีนี้ มีประเด็นข้อวินิจฉัยว่า โจทก์หรือจำเลยที่ ๑ หรือจำเลยที่ ๒ เป็นภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมายของจำเลยเอกประเสริฐ

ศาลฎีกาพิเคราะห์แล้วเห็นว่าการจดทะเบียนสมรสระหว่างจำเลยเอกประเสริฐกับโจทก์เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๐๓ และระหว่างจำเลยเอกประเสริฐกับจำเลยที่ ๒ เมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๗ ไม่ชอบด้วยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๕(๓) เพราะในขณะนั้นจำเลยเอกประเสริฐเป็นคู่สมรสของจำเลยที่ ๑ อยู่แล้ว จึงเป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๐๙ สำหรับจำเลยที่ ๑ แม้จะปรากฏว่าในวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๐๗ ได้จดทะเบียนหย่ากับจำเลยเอกประเสริฐทำให้ขาดจากการสมรสก็ตามแต่ต่อมาวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๐๗ จำเลยที่ ๑ กับจำเลยเอกประเสริฐก็ได้จดทะเบียนสมรสกันใหม่ การจดทะเบียนสมรสของจำเลยที่ ๑ กับจำเลยเอกประเสริฐในครั้งหลังนี้สมบูรณ์ชอบด้วยกฎหมายเพราะขณะที่จดทะเบียนสมรสครั้งหลังนี้จำเลยเอกประเสริฐมิได้เป็นคู่สมรสของโจทก์หรือของจำเลยที่ ๒ เนื่องด้วยการสมรสระหว่างจำเลยเอกประเสริฐกับโจทก์และระหว่างจำเลยเอกประเสริฐกับจำเลยที่ ๒ เป็นโมฆะตั้งแต่วันที่จดทะเบียนสมรสกันแล้วตั้งวินิจฉัยมาข้างต้น เมื่อการจดทะเบียนสมรสระหว่างจำเลยที่ ๑ กับจำเลยเอกประเสริฐเมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๐๗ ชอบด้วยกฎหมาย การที่โจทก์มาจดทะเบียนสมรสกับจำเลยเอกประเสริฐครั้งหลังในวันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๐๗ จึงไม่ชอบด้วยกฎหมายและเป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๕(๓), ๑๔๙๐ อีกเช่นกัน เพราะขณะนั้นจำเลยเอกประเสริฐเป็นคู่สมรสของจำเลยที่ ๑ อยู่ก่อนแล้ว ฉะนั้น จำเลยที่ ๑ จึงเป็นภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมายแต่ผู้เดียวของจำเลยเอกประเสริฐจำเลยที่ ๑ ย่อมมีอำนาจฟ้องขอให้พิพากษาว่าการจดทะเบียนสมรสระหว่างโจทก์กับจำเลยเอกประเสริฐเป็นโมฆะ ที่ศาลอุทธรณ์พิพากษายกฟ้องแย้งของจำเลยที่ ๑ เสีย นั้น ศาลฎีกาไม่เห็นพ้องด้วย

พิพากษาแก่เป็นว่า ให้บังคับคดีไปตามคำพิพากษาศาลชั้นต้น

(แต่ง ทองภักดี - สมชัย ทรัพย์วณิช - เพ็ญชจิต รัศมิภุติ)

การสมรสที่ตกเป็นโมฆียะ

ต้องมีการฟ้องขอให้ศาลพิพากษาให้เพิกถอนการสมรสจึงจะสิ้นสุดลง จะนำเรื่องโมฆียกรรมตามมาตรา ๑๗๕ และมาตรา ๑๗๖ มาบังคับไม่ได้

ผลของการสมรสที่เป็นโมฆียะ คือมาตรา ๑๕๑๑ และมาตรา ๑๕๑๒ คือ ให้ถือว่าการสมรสสิ้นสุดลงในวันที่มีคำพิพากษาถึงที่สุด และให้นำบทบัญญัติว่าด้วยผลของการหย่าโดยคำพิพากษามาใช้บังคับแก่ผลของการเพิกถอนการสมรสโดยอนุโลม คือ คำพิพากษาส่วนที่บังคับเกี่ยวกับทรัพย์สินระหว่างสามีภริยานั้น มีผลย้อนหลังไปถึงวันฟ้องหย่า ตามมาตรา ๑๕๓๒ (ข)

มาตรา ๑๕๑๑ "การสมรสที่ได้มีคำพิพากษาให้เพิกถอนนั้น ให้ถือว่าสิ้นสุดลงในวันที่คำพิพากษาถึงที่สุด แต่จะอ้างเป็นเหตุเสื่อมสิทธิของบุคคลภายนอกผู้ทำการโดยสุจริตไม่ได้ เว้นแต่จะได้จดทะเบียนการเพิกถอนการสมรสนั้นแล้ว"

มาตรา ๑๕๑๒ "ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยผลของการหย่าโดยคำพิพากษามาใช้บังคับแก่ผลของการเพิกถอนการสมรสโดยอนุโลม"

คำว่า "โมฆียะ" หมายถึง การกระทำนั้นยังคงใช้ได้อยู่จนกว่าจะถูกเพิกถอน ดังนั้นการสมรส ที่เป็นโมฆียะ จึงเป็น

การสมรส ที่ยังคงมีผลอยู่ตามกฎหมายจนกว่าจะมีการเพิกถอน

๑. เหตุที่ทำให้การสมรสตกเป็นโมฆียะ เหตุที่ทำให้การสมรสตกเป็นโมฆียะก็ได้กล่าวมาข้างแล้ว คือ การสมรสที่

ฝ่าฝืน เงื่อนไขในเรื่องอายุของคู่สมรส และ เงื่อนไขในเรื่องความยินยอมของบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง นอกจากนี้ยังมี

เหตุอื่น อีกที่ทำให้การสมรสเป็นโมฆียะ คือ

- การสมรสโดยถูกกลฉ้อฉล หมายถึง การสมรสนั้นทำไปเพราะถูกคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง ใช้อุบาย หลอกลวงให้ทำการสมรส เช่น หลอกว่าตนเป็นคนมีฐานะดี แต่แท้จริงแล้วเป็นคนยากจน ดังนี้ เป็นต้น แต่การใช้กลฉ้อฉลนี้จะต้องถึงขนาด คือถ้ามิได้มีการหลอกลวงแล้ว คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งจะไม่ทำการสมรสด้วย แต่ถ้ากลฉ้อฉลนั้นไม่ถึงขนาดการสมรสก็ไม่ตกเป็นโมฆียะ แต่ถ้ากลฉ้อฉลเกิดเพราะบุคคลที่ ๓ การสมรสจะตกเป็นโมฆียะ เมื่อคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้หรือควรจะรู้ถึง กลฉ้อฉลนั้นอยู่แล้วในขณะที่ทำการสมรส
- การสมรสได้ทำไปโดยถูกข่มขู่ การข่มขู่ หมายถึง การกระทำที่ในลักษณะบังคับ ให้เกิดความกลัวภัย จนทำให้อีกฝ่ายยอมทำการสมรสด้วย เช่น ขู่ว่าจะทำร้ายถ้าไม่ยอมไป จดทะเบียนด้วย เป็นต้น การข่มขู่เช่นนี้จะต้องถึงขนาดด้วย กล่าวคือถ้าไม่มีการข่มขู่แล้วจะ ไม่มีการสมรสนั้นเอง และนอกจากนี้การข่มขู่ไม่ว่าคู่สมรสหรือบุคคลภายนอกเป็นผู้ข่มขู่ ถ้าถึงขนาดแล้วการสมรสย่อมเป็นโมฆียะทั้งสิ้น

- การสมรสที่ได้กระทำไปโดยสำคัญผิดตัว กรณีนี้หมายความว่าตั้งใจจะสมรส กับคนคนหนึ่งแต่ไปทำการสมรสกับอีกคนหนึ่ง โดยเข้าใจผิด เช่น กรณีฝาแฝด

๒. ผลของการสมรสที่เป็นโมฆียะ ดังที่กล่าวมาแล้วคือตราบใดที่ยังไม่มีการเพิกถอน การสมรสนั้นก็ยังมีผลตามกฎหมาย ทุกประการ และถ้าต่อมามีการเพิกถอนการสมรสแล้ว การสมรสนั้นก็สิ้นสุดลงนับแต่เวลาที่เพิกถอนเป็นต้นไป

๓. ใครเป็นคนเพิกถอน ตามกฎหมายปัจจุบันกำหนดให้ศาลเท่านั้นที่จะเพิกถอนการสมรสได้โดยมีเหตุผลว่าเรื่องครอบครัวเป็นเรื่องเกี่ยวกับสถานะของบุคคลที่มีผลกระทบต่อสังคมมาก การที่จะปล่อยให้คนทั่วไปเพิกถอนการสมรส

ได้เองแล้วย่อมจะเกิดปัญหาแน่ ๆ กฎหมายจึงให้องค์กรศาลเป็นผู้วินิจฉัยว่า การสมรสกรณีใดบ้างที่จะต้องถูกเพิกถอน

แต่อย่างไรก็ดี การที่ศาลจะพิพากษาเพิกถอนได้ก็ต้องมีผู้ร้องขอต่อศาลก่อน ศาลจะยกคดีขึ้นวินิจฉัยเองไม่ได้ ซึ่งผู้มีสิทธิ

ร้องขอให้ศาลเพิกถอนนั้น กฎหมายก็ได้กำหนดตัวบุคคลไว้ ซึ่งจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

๔. ผู้มีสิทธิร้องขอให้ศาลเพิกถอนได้ แยกพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

๔.๑ ถ้าการสมรสเป็นโมฆียะเพราะฝ่าฝืนเงื่อนไขในเรื่องอายุของคู่สมรส ผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งมีความหมายรวมถึง บิดา มารดาหรือผู้ปกครองของชายหญิงคู่สมรส และยังรวมถึงผู้มีสิทธิได้รับมรดกของคู่สมรสด้วย เพราะถ้าการสมรส มีผลอยู่ตนจะได้รับมรดกน้อยลง แต่ในกรณีบิดามารดานั้น ถ้าหากเป็นผู้ให้ความยินยอมเองด้วยแล้ว กฎหมายก็ห้ามร้องขอต่อศาล

๔.๒ ถ้าการสมรสเป็นโมฆียะเพราะขาดความยินยอมของบิดามารดาหรือ ผู้ปกครองแล้ว ผู้มีสิทธิร้องขอก็คือบิดามารดาหรือผู้ปกครองเท่านั้น

๔.๓ ถ้าการสมรสเป็นโมฆียะเพราะกลฉ้อฉล ผู้มีสิทธิร้องขอคือคู่สมรสฝ่ายที่ถูก หลอกเท่านั้น

๔.๔ ถ้าการสมรสเป็นโมฆียะเพราะการข่มขู่ ผู้มีสิทธิร้องขอก็คือคู่สมรสฝ่าย ที่ถูกข่มขู่เท่านั้น

๔.๕ ถ้าการสมรสเป็นโมฆียะเพราะสำคัญผิดตัว ผู้มีสิทธิร้องขอก็คือคู่สมรสฝ่ายที่สำคัญผิดเท่านั้น

๕. ระยะเวลาขอให้ศาลเพิกถอน

๕.๑ ถ้าการสมรสเป็นโมฆียะเพราะฝ่าฝืนเงื่อนไขในเรื่องอายุต้องร้องขอ ให้ศาลเพิกถอนก่อนที่ชายหญิงจะมีอายุครบ ๑๗ ปีบริบูรณ์ หรือก่อนที่หญิงมีครรภ์ ถ้าไม่ร้องขอภายในเวลาดังกล่าวการสมรสย่อมสมบูรณ์มาตลอด และไม่อาจร้องขอให้ศาลเพิกถอนได้ต่อไป

๕.๒ ถ้าการสมรสเป็นโมฆียะเพราะฝ่าฝืนเงื่อนไขในเรื่องความยินยอม ต้องร้องขอให้ศาลเพิกถอนก่อนที่ชายหญิงจะมีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ หรือก่อนที่หญิงมีครรภ์ นอกจากนี้ในเรื่องนี้กฎหมายยัง

กำหนดอายุความไว้อีกด้วยคือ ต้องใช้สิทธิในอายุความ ๑ ปี นับแต่วันที่รู้ถึงการสมรสนั้น (อายุความ คือ ระยะเวลาที่จะต้องใช้สิทธิถ้าไม่ใช้ภายในกำหนด ก็ใช้ไม่ได้อีกแล้ว)

๕.๓ ถ้าการสมรสเป็นโมฆียะเพราะกลฉ้อฉล ระยะเวลาการขอให้ศาลเพิกถอน คือ ภายใน ๙๐ วันนับแต่วันที่รู้หรือควรได้รู้ถึงกลฉ้อฉลแต่ต้องไม่เกิน ๑ ปี นับแต่วันทำการสมรส

๕.๔ ถ้าการสมรสเป็นโมฆียะ เพราะถูกข่มขู่ ระยะเวลาการขอให้ศาลเพิกถอนคือ ภายใน ๑ ปี นับแต่วันที่พ้นจากการถูกข่มขู่

๕.๕ ถ้าการสมรสเป็นโมฆียะเพราะการสำคัญผิดในตัวคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง ระยะเวลาการขอให้ศาลเพิกถอน คือ ภายใน ๙๐ วันนับแต่วันทำการสมรส

๖. ผลของการที่ศาลมีคำพิพากษาเพิกถอน ถือว่าการสมรสสิ้นสุดลงตั้งแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้เพิกถอนดังนั้น ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ระหว่างสามีภริยาก็เป็นอันสิ้นสุดลง นับแต่วันที่ศาลพิพากษาเพิกถอนเป็นต้นไป และถ้าคู่สมรสฝ่ายที่ถูกฟ้องเพิกถอนนั้นรู้ถึงเหตุแห่งโมฆียะ ก็ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายหนึ่งในความเสียหายที่ได้รับด้วย นอกจากนี้ ถ้าการเพิกถอนเป็นเหตุให้อีกฝ่ายหนึ่งยากจนลง ไม่มีทรัพย์สินพอเลี้ยงชีพ คู่สมรสฝ่ายที่ถูกฟ้องก็ต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่อีกฝ่ายด้วย

เอกสารการจดทะเบียนสมรส

๑. การสมรสระหว่างคนไทยด้วยกัน

การขอจดทะเบียนสมรสผู้ที่จะทำการสมรสทั้งสองฝ่ายจะต้องยื่นคำร้องด้วยตนเอง ที่ สถานเอกอัครราชทูตฯ สถานกงสุลใหญ่ฯ เนื่องจากคู่สมรสต้องลงลายมือชื่อต่อหน้านายทะเบียน และพยาน ๒ คน โดยผู้ขอจดทะเบียนสมรสจะต้องเป็นผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว ในกรณีเป็นผู้เยาว์จะต้องมีหนังสือแสดงความยินยอมของผู้ปกครองมาแสดงต่อนายทะเบียน และต้องเตรียมเอกสารของผู้ร้องทั้งสองฝ่ายตามที่ระบุดังต่อไปนี้มาให้ครบถ้วน

๑. คำร้องขอจดทะเบียนสมรส

๒. บัตรประจำตัวประชาชนตัวจริง หรือบัตรเหลืองติดรูปถ่าย หรือหนังสือรับรองบุคคลติดรูปถ่าย หรือ ใบต้นข้าวคำร้องขอมีบัตรประชาชน มีตรารับรองจากอำเภอ หรือเอกสารรับรองบุคคลออกโดยกรมการปกครองพร้อมสำเนาด้านหน้าและด้านหลัง ๑ ชุด

๓. ทะเบียนบ้านไทยตัวจริง หรือฉบับที่มีตรารับรองจากที่ว่าการอำเภอ พร้อมสำเนา ๑ ชุด (สำเนาซึ่งที่ว่าการอำเภอรับรองมาจะต้องออกให้ภายใน ๓ เดือนนับถึงวันที่มายื่น)

๔. หนังสือเดินทางตัวจริง พร้อมสำเนา หน้าที่มีรูปถ่าย หน้าต่ออายุหนังสือเดินทาง และหน้าเปลี่ยนนามสกุล
กรณี มีวีซ่า กรุณาถ่ายสำเนาหน้าวีซ่ามาด้วย ๑ ชุด

๕. ใบรับรองความเป็นโสดซึ่งออกโดยที่ว่าการอำเภอไทยไม่เกิน ๓ เดือน โดยต้องผ่านการรับรองจาก กงสุลชาติและนิติกรณ์กระทรวงการต่างประเทศไทย
กรณีที่เคยทำการสมรสและเคยหย่าจะต้องมี หนังสือรับรอง(ออกโดยที่ว่าการอำเภอไม่เกิน ๓ เดือน)ว่าไม่เคยทำการสมรสกับผู้ใดภายหลังจากการหย่ามาแสดงด้วย (ต้องผ่านการรับรองจากกงสุลชาติและนิติกรณ์กระทรวงการต่างประเทศไทย)

๖. หากเคยแต่งงานมาก่อน ต้องนำใบสำคัญการหย่าตัวจริง หรือใบทะเบียนฐานะครอบครัวหย่าพร้อมสำเนา ๑ ชุดมาแสดง
กรณี ที่เป็นหญิงไทย และหย่ายังไม่ถึง ๓๑๐ วัน จะต้องมีการรับรองแพทย์ว่าไม่ได้ตั้งครรภ์มาแสดงกำหนดเสร็จประมาณ ๓๐ นาที (ไม่มีค่าธรรมเนียม)

หมายเหตุ

- ตามพระราชบัญญัติชื่อบุคคล ภายหลังจากสมรสแล้ว คู่ สมรสมีสิทธิเลือกใช้ชื่อสกุลของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตามที่ตกลงกัน หรือต่างฝ่ายต่างคงใช้ชื่อสกุลเดิมของตนได้ โดยให้แจ้งต่อนายทะเบียนทราบ
- ฝ่ายหญิงเมื่อสมรสตามกฎหมายไทยแล้ว สามารถใช้คำนำหน้านามเป็น "นางสาว" หรือ "นาง" ก็ได้

๒. การสมรสระหว่างคนไทยกับเวียดนาม

การขอจดทะเบียนสมรสผู้ที่จะทำการสมรสจะต้องยื่นคำร้องด้วยตนเองที่สถานกงสุล ใหญ่ๆ เนื่องจากคู่สมรสต้องลงลายมือชื่อต่อหน้านายทะเบียน และพยาน ๒ คน โดยจะต้องเตรียมเอกสารของผู้ร้องทั้งสองฝ่ายตามที่ระบุดังต่อไปนี้มาให้ครบ ถ้วน

เอกสารของบุคคลสัญชาติไทย

๑. คำร้องขอจดทะเบียนสมรส

๒. บัตรประจำตัวประชาชนตัวจริง หรือบัตรเหลืองติดรูปถ่าย หรือหนังสือรับรองบุคคลติดรูปถ่าย หรือ ใบต้นขั้วคำร้องขอมีบัตรประชาชน

มีตรารับรองจากที่ว่าการอำเภอ หรือเอกสารรับรองบุคคลออกโดยกรมการปกครองพร้อมสำเนาด้านหน้าและด้านหลัง ๑ ชุด

๓. ทะเบียนบ้านไทยตัวจริง หรือฉบับที่มีตรารับรองจากที่ว่าการอำเภอ พร้อมสำเนา ๑ ชุด (สำเนาซึ่งที่ว่าการอำเภอรับรองมา

จะต้องออกให้ภายใน ๓ เดือน นับถึงวันที่มายื่น)

๔. หนังสือเดินทางตัวจริง พร้อมสำเนาหน้าที่มีรูปถ่าย หน้าต่ออายุหนังสือเดินทาง และหน้าเปลี่ยนนามสกุล
กรณี มีวีซ่า กรุณาถ่ายสำเนาหน้าวีซ่ามาด้วย ๑ ชุด

๕. ใบรับรองความเป็นโสดซึ่งออกโดยที่ว่าการอำเภอไทยไม่เกิน ๓ เดือน โดยต้องผ่านการรับรองจาก กงสุลชาติและนิติกรณ์กระทรวงการต่างประเทศไทย กรณี ที่เคยทำการสมรสและเคยหย่าจะต้องมีหนังสือรับรอง (ออกโดยที่ว่าการอำเภอไม่เกิน ๓ เดือน) ว่าไม่เคยทำการสมรสกับผู้ใดภายหลังจากการหย่ามาแสดงด้วย (ต้องผ่านการรับรองจากกงสุลชาติและนิติกรณ์ กระทรวงการต่างประเทศไทย)
๖. หากเคยแต่งงานมาก่อน ต้องนำใบสำคัญการหย่าตัวจริง หรือใบทะเบียนฐานะครอบครัวหย่า พร้อมสำเนา ๑ ชุด มาแสดง กรณี ที่เป็นหญิงไทย และหย่ายังไม่ถึง ๓๑๐ วัน จะต้องมิใบรับรองแพทย์ว่าไม่ได้ตั้งครรภ์มาแสดง

เอกสารของบุคคลสัญชาติเวียดนาม

๑. หนังสือเดินทางตัวจริง พร้อมสำเนาหน้าที่มีรูปถ่ายและมีชื่อ ๑ ชุด หรือใบอนุญาตขับซีรยนต์ พร้อมสำเนา ด้านหน้าและด้านหลัง
๒. ใบรับรองความเป็นโสด
- * เอกสารทุกอย่างต้องออกให้ภายใน ๓ เดือน นับถึงวันที่มายื่น*

หมายเหตุ

ในบางกรณีสถานกงสุลใหญ่ฯ อาจขอเอกสารจำเป็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมด้วย

กำหนดเสร็จ ภายใน ๓๐ นาที (ไม่เสียค่าธรรมเนียม)

๓. การสมรสระหว่างคนไทยกับคนสัญชาติอื่น

การขอจดทะเบียนการสมรสผู้ที่จะทำการสมรสทั้งสองฝ่ายจะต้องไปยื่นคำร้องด้วย ตนเองที่สถานเอกอัครราชทูตฯ และสถานกงสุลใหญ่ฯ เนื่องจาก คู่สมรสต้องลงลายมือชื่อต่อหน้านายทะเบียน และพยาน ๒ คน โดยจะต้องจัดเตรียมเอกสารของผู้ร้องทั้งสองฝ่ายตามที่ระบุดังต่อไปนี้มาให้ ครบถ้วน

เอกสารของบุคคลสัญชาติอื่น

๑. หนังสือเดินทาง พร้อมสำเนาหน้าที่มีรูปถ่ายและมีชื่อ ๑ ชุด
๒. หนังสือรับรองสถานะ การสมรสออกโดยทางการของประเทศ คู่สมรส ซึ่งจะต้องแปลเป็นภาษาอังกฤษ และได้รับการรับรองเอกสารจากสถานทูต/สถานเอกอัครราชทูตฯ ของประเทศคู่สมรส ซึ่งประจำประเทศจีน ๑ ชุด
๓. กรณีเป็นหญิงการสมรสเดิมสิ้นสุดลงจะต้องมีใบรับรองแพทย์ว่าไม่ได้ตั้งครรภ์มาแสดงกำหนดเสร็จ ประมาณ ๓๐ นาที (ไม่เสียค่าธรรมเนียม)

การจดทะเบียนสมรส

คุณสมบัติของผู้ที่จะจดทะเบียนสมรส

- จะต้องมียุไม่ต่ำกว่า ๑๗ ปีบริบูรณ์ และต้องนำบิดา มารดา หรือผู้ปกครองมาให้ความยินยอมด้วย กรณีที่มีอายุต่ำกว่า ๑๗ ปี จะต้องได้รับอนุญาตจากศาลให้ทำการสมรสได้ ส่วนผู้ที่มีอายุ ๒๐ ปีบริบูรณ์ ขึ้นไป สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง

- ไม่เป็นคนวิกลจริต หรือไร้ความสามารถ
- ไม่เป็นพี่น้องร่วมบิดามารดา หรือร่วมแต่บิดามารดา
- ไม่เป็นคู่สมรสของบุคคลอื่น
- ผู้รับบุตรบุญธรรมจะสมรสกับบุตรบุญธรรมไม่ได้
- หญิงหม้ายจะสมรสใหม่ เมื่อการสมรสครั้งก่อนได้สิ้นสุดไปแล้วไม่น้อยกว่า ๓๑๐ วัน เว้นแต่
 - คลอดบุตรแล้วในระหว่างนั้น
 - สมรสกับคู่สมรสเดิม
 - มีใบรับรองแพทย์ว่าไม่ได้ตั้งครรภ์
 - ศาลมีคำสั่งให้สมรสได้
 - ชายหญิง ที่มีอายุไม่ครบ ๑๗ ปีบริบูรณ์ ศาลอาจอนุญาตให้สมรสได้

เอกสารที่ใช้ในการจดทะเบียนสมรส

- บัตรประจำตัวประชาชนหรือบัตรอื่นที่ทางราชการออกให้
- สำเนาหนังสือเดินทางกรณีชาวต่างประเทศ
- หนังสือรับรองสถานภาพบุคคลจากสถานทูตหรือสถานกงสุลหรือองค์การของรัฐบาลประเทศนั้น
มอบหมาย พร้อมแปล
(กรณีชาวต่างประเทศขอจดทะเบียนสมรส)
- สำเนาทะเบียนบ้าน

ขั้นตอนในการขอจดทะเบียนสมรส

- การจดทะเบียนสมรส สามารถยื่นคำร้องขอจดทะเบียนได้ทุกแห่ง โดยไม่ต้องคำนึงถึงภูมิลำเนาของ คู่สมรส
- คู่สมรสยื่นคำร้องขอจดทะเบียนสมรสต่อเจ้าหน้าที่หรือนายทะเบียน ณ ที่ว่าการอำเภอ กิ่งอำเภอ หรือสำนักทะเบียนเขตใดก็ได้ โดย ไม่คำนึงถึงภูมิลำเนาของคู่สมรส
- คู่สมรสที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ต้องนำบิดาและมารดาหรือผู้ปกครองโดยชอบธรรมมาให้ความยินยอม

- คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือทั้งสองฝ่าย เป็นคนต่างด้าว ต้องขอหนังสือรับรองสถานภาพบุคคล จากสถานทูตหรือกงสุลสัญชาติที่ตนสังกัดหนังสือรับรองนั้น ต้องแปลเป็นภาษาไทยและมีคำรับรอง การแปลถูกต้อง ยื่นพร้อมคำร้องขอจดทะเบียนสมรสต่อนายทะเบียน ณ ที่ว่าการอำเภอ กิ่งอำเภอ หรือสำนักงานเขต

ค่าธรรมเนียม

การจดทะเบียนสมรส ณ สำนักทะเบียนที่จัด ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม การจดทะเบียนสมรสนอกสำนักทะเบียน ต้องเสียค่าธรรมเนียม ๒๐๐ บาท พร้อมจัดยานพาหนะ รับ - ส่ง นายทะเบียน การจดทะเบียนสมรสนอกสำนักทะเบียนในท้องที่ห่างไกล เสียค่าธรรมเนียม ๑ บาท

การจดทะเบียนสมรส

๑. รับเรื่อง

- ผู้ร้องแจ้งความประสงค์ต่อนายทะเบียน โดยลงชื่อในคำร้องตามแบบ คร.๑ ที่นายทะเบียนเป็นผู้บันทึกข้อความ และจัดพิมพ์ด้วยระบบคอมพิวเตอร์ให้

* กฎกระทรวงฯ พ.ศ. ๒๕๗๘ ข้อ ๓ *ระเบียบ มท.ว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. ๒๕๔๑ ข้อ ๖,๘

๒. ตรวจสอบหลักฐานหรือเอกสารที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ นายทะเบียนตรวจสอบหลักฐานบัตรประจำตัวประชาชน หรือบัตรอื่นที่ทางราชการออกให้สำหรับบุคคลซึ่งไม่ต้องมีบัตรประจำตัวประชาชนตามกฎหมาย หรือใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว

๒.๒ สำเนาทะเบียนบ้าน

๒.๓ หนังสือให้ความยินยอม (กรณีผู้ร้องขอยังไม่บรรลุนิติภาวะและผู้มีอำนาจให้ความยินยอมไม่ได้มาด้วย

๒.๔ ผู้มีอำนาจให้ความยินยอม (กรณีผู้ร้องขอยังไม่บรรลุนิติภาวะ และผู้มีอำนาจให้ความยินยอมมาด้วยตนเอง

๒.๕ ผู้ร้องขอเคยจดทะเบียนสมรสมาก่อนหรือไม่ หากหย่าแล้วต้องตรวจ สอบหลักฐานการหย่า หรือคู่สมรสตาย ให้ตรวจสอบหลักฐานการตาย

๒.๖ คำพิพากษาหรือคำสั่งศาลที่ให้จดทะเบียน (กรณีมีคำพิพากษาหรือคำสั่งศาล)

๒.๗ พยานอย่างน้อย ๒ คน

* ป.พ.พ. ม.๑๔๓๖, ๑๔๔๘, ๑๔๕๓, ๑๔๕๔, ๑๔๕๕, ๑๔๕๖

* พ.ร.บ. จดทะเบียนครอบครัว พ.ศ.๒๕๗๘ ม.๔, ๑๑, ๑๒

* ระเบียบ มท. ว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. ๒๕๔๑ ข้อ ๘, ๑๓ (๑)

๓. นายทะเบียนตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ร้องทั้งสองฝ่าย ดังนี้

๓.๑ ชายหญิงมีอายุครบ ๑๗ ปีบริบูรณ์

๓.๒ ชายหญิงไม่เป็นคนวิกลจริตฯ

๓.๓ ชายหญิงไม่เป็นญาติสายโลหิต

๓.๔ ผู้รับบุตรบุญธรรมและบุตรบุญธรรมจะสมรสกันไม่ได้

๓.๕ ชายหรือหญิงจะสมรสในขณะที่ตนมีคู่สมรสกันไม่ได้

๓.๖ หญิงหม้าย (ที่เข้าเงื่อนไข)

๓.๗ ชายหญิงยินยอมเป็นสามีภรรยากันโดยเปิดเผย

* ป.พ.พ. ม.๑๔๔๘ – ๑๔๕๘ ดังนี้

* ระเบียบ มท.ว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. ๒๕๔๑ ข้อ ๑๓ (๒)

๔. ผู้มีอำนาจในการจดทะเบียน

- นายทะเบียน (นายอำเภอ/ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ/อำนวยการเขต/หรือผู้รักษา
ราชการแทน)

* พ.ร.บ.จดทะเบียนครองครัว พ.ศ.๒๔๗๘ ม.๓

* กฎกระทรวง ฉบับที่ ๔ (พ.ศ.๒๔๙๙) ข้อ ๒

* นส.ด่วนมากที่สุด มท.ช ๐๔๐๒/ว ๑๔๑๑ ลว. ๓ ธ.ค. ๓๐

๕. ลงรายการในทะเบียนด้วยวิธีการ ดังนี้

๕.๑ พิมพ์ข้อความ ลงในทะเบียนสมรส (คร.๒) และใบสำคัญการสมรส (คร.๓) หากผู้ร้องทั้งสอง
ฝ่ายประสงค์จะให้บันทึก ข้อตกลงเกี่ยวกับทรัพย์สิน หรือเรื่องอื่นให้นายทะเบียนพิมพ์รายละเอียดนั้น
ไว้ในช่องบันทึก

๕.๒. เมื่อพิมพ์ข้อความลงในทะเบียนสมรสแล้ว หากมีข้อผิดพลาดสามารถแก้ไขได้ทันทีก่อนการ
สั่งพิมพ์ กรณีไม่มีการแก้ไขและ ได้สั่ง พิมพ์แล้วจะไม่สามารถเรียกกลับมาแก้ไขได้อีกจะเป็นการ
ป้องกันการแก้ไขหรือลบข้อมูลโดยมิชอบ

๕.๓. เมื่อเห็นว่าถูกต้องให้สั่งพิมพ์ทะเบียนสมรส (คร.๒) และใบสำคัญการสมรส (คร.๓)เพื่อให้ผู้
ร้อง ผู้ให้ความยินยอม (ถ้ามี) และพยานลงลายมือชื่อในทะเบียนสมรส (คร.๒) และนายทะเบียนลง
ลายมือชื่อในใบสำคัญการสมรส (คร.๓)

๕.๔. มอบใบสำคัญการสมรส (คร.๓) ให้แก่คู่สมรสฝ่ายละหนึ่งฉบับ

* ระเบียบ มท.ว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ.๒๕๔๑ ข้อ ๑๓ (๓)

๖. เมื่อได้รับจดทะเบียนหรือบันทึกไว้แล้ว ให้นายทะเบียนเก็บรักษา

ทะเบียนไว้เป็นหลักฐานตลอดไป โดยการจดทะเบียนซ้ำตามเลขที่ทะเบียนโดยมิให้ทำลาย เพราะ เป็นเอกสารสำคัญทางกฎหมาย ซึ่งใช้ รับรองสิทธิต่าง ๆ ของผู้ที่เกี่ยวข้อง

* ระเบียบ มท.ว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. ๒๕๔๑ ข้อ ๔๓, ๔๔

๗. การขอแก้ไขเพิ่มเติมในทะเบียน (คร.๒) ให้นายทะเบียนบันทึกใน

ช่องบันทึกทะเบียน โดยมีรายละเอียดให้ทราบว่าใครเป็นผู้ร้องขอให้บันทึกเรื่องใด และให้ผู้ร้อง และนายทะเบียน ลงชื่อไว้โดยไม่ต้องแก้ไขรายการในทะเบียนเดิมให้ถือปฏิบัติตามระบบเดิม คือการ บันทึกข้อความต่าง ๆ โดยการเขียน ด้วยมือในคำร้อง (คร.๑) และทะเบียนสมรส (คร.๒) แต่ต้องนำมา จัดเก็บข้อมูลการจดทะเบียนสมรสดังกล่าวไว้ด้วยระบบ คอมพิวเตอร์อีกครั้งหนึ่งในภายหลัง

* กฎกระทรวง พ.ศ.๒๕๓๘ ข้อ ๙ ระเบียบ มท.ว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. ๒๕๔๑ ข้อ ๓๘

๘. การใช้นามสกุลของคู่สมรส

ให้เป็นไปตามข้อตกลงระหว่างคู่สมรสให้ทางทะเบียนท้องถิ่นบันทึกข้อตกลงของคู่สมรสว่าจะใช้ชื่อ สกุลของฝ่ายใดโดยให้บันทึกต่อท้ายในแบบ คร.

การสิ้นสุดแห่งการสมรส

เป็นกรณีที่มีการสมรสนั้นสมบูรณ์อยู่ แต่การสมรสดังกล่าวอาจสิ้นสุดลงได้ในกรณีอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามมาตรา ๑๕๐๑ ซึ่งบัญญัติไว้ว่า การสมรสย่อมสิ้นสุดด้วยความตาย การหย่า หรือศาลพิพากษาให้เพิกถอน ดังนั้น การสมรสจึงสิ้นสุดด้วยเหตุ ๓ ประการ

๑. ตาย หมายถึงการตายโดยธรรมชาติเท่านั้น ไม่ใช่เพราะศาลมีคำสั่งให้เป็นคนสาบสูญ ตาม มาตรา ๖๒ เพราะกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้เป็นคนสาบสูญ เป็นเพียงเหตุฟ้องหย่าเท่านั้น ตามมาตรา ๑๕๐๖ (๕)

๒. การหย่า หมายถึงการที่ชายหรือหญิงเลิกจากการเป็นสามีภริยากันตามกฎหมายซึ่งอาจเกิดขึ้นโดยการหย่ากันเอง หรือศาลมีคำพิพากษาให้หย่าตามมาตรา ๑๕๑๔ วรรคหนึ่ง

๓. ศาลพิพากษาให้เพิกถอน

เหตุที่จะขอให้ศาลพิพากษาเพิกถอนการสมรส เพราะเหตุว่าเป็นโมฆียะ

มีเฉพาะในกรณีที่คู่สมรสฝ่าฝืนมาตรา ๑๔๔๘, ๑๕๐๕, ๑๕๐๖, ๑๕๐๗ และ มาตรา ๑๕๐๙

มาตรา ๑๔๔๘ ชายหรือหญิงสมรสกันโดยมีอายุไม่ครบ ๑๗ ปีบริบูรณ์

มาตรา ๑๕๐๕ การสมรสเพราะสำคัญผิดในตัวผู้สมรส

มาตรา ๑๕๐๖ การสมรสเพราะถูกกลั่นแกล้งถึงขนาด

มาตรา ๑๕๐๗ การสมรสเพราะถูกข่มขู่ถึงขนาด

มาตรา ๑๕๐๘ การสมรสโดยมิได้รับความยินยอมตามมาตรา ๑๔๕๔

ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา

ชายหญิงเมื่อได้แต่งงานมาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นสามีภรรยาไปแล้ว จะต้องทำการสมรสโดยการไปจดทะเบียนสมรสต่อนายทะเบียน ณ ที่ว่าการอำเภอใดอำเภอหนึ่ง ในจังหวัดใดจังหวัดหนึ่งก็ได้ ตามแต่ความสะดวก ของสามีภรรยาจะเลือก เมื่อได้ไปจดทะเบียนสมรสกันแล้วจะเป็นคู่สมรสที่มีกฎหมายรับรอง และเกิดความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาหลังจากที่ได้จดทะเบียนสมรสกันทันที ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาจะพึงมีตามกฎหมายดังนี้

๑. สามีภรรยาต้องอยู่กินด้วยกันฉันสามีภรรยา

ซึ่งการอยู่กินกันฉันสามีภรรยาจะต้องมีลักษณะประกอบกันหลายประการ คือ

- ต้องแสดงตนในการเป็นสามีภรรยาโดยเปิดเผย ลักษณะเช่นนี้ สามีภรรยาพึงแสดงออกต่อกันอย่างเปิดเผย ไม่ปิดบังซ่อนเร้นในการเป็นสามีภรรยา กันเพื่อให้คนอื่นเข้าใจผิด เช่น สามีภรรยาเมื่อไปในงานสังคม สามีและภรรยาต่างคนต่างไป สามีขับรถไปงานเองไม่ยอมให้ภรรยาร่วมเดินทางไปด้วย ภรรยาต้องนั่งรถยนต์รับจ้างไปงานเอง เมื่อไปถึงงานก็ไม่ยอมเดินใกล้กัน เพราะเกรงคนอื่นจะรู้ว่าเป็น สามีภรรยา กัน สามีไม่ยอมแนะนำภรรยาตนเองให้เพื่อนรู้จัก ภรรยาก็ไม่ยอมแนะนำ สามีตนให้เพื่อนรู้จัก ซึ่งตามลักษณะที่ยกกล่าวมาเป็นลักษณะที่สามีภรรยาไม่แสดงตนเป็น สามีภรรยาโดยเปิดเผย เป็นการไม่สมควรที่สามีภรรยาพึงกระทำต่อกัน เพราะจะเป็น ปรปักษ์ต่อการอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยา

- ต้องมีสัมพันธ์ทางเพศต่อกัน การอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยา สามีควรมี สัมพันธ์ทางเพศต่อภรรยาตนเพียงคนเดียว ไม่ควรออกเที่ยวเตร่ และไปมีสัมพันธ์ ทางเพศกับหญิงอื่น ส่วนภรรยาก็ต้องตอบสนองทางเพศต่อสามี ไม่คิดนอกใจสามี ไปมีสัมพันธ์ทางเพศกับชายอื่น การที่สามีหรือภรรยาไปมีสัมพันธ์ทางเพศกับคนอื่น เป็นการนอกใจซึ่งกันและกัน และยังเป็นการกระทำที่ผิดศีลธรรม เป็นสาเหตุทำให้เกิดการหย่าร้างหรือฆ่ากันได้ง่ายขึ้น

- ต้องมีการอยู่ร่วมห้องร่วมบ้านเดียวกัน การอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยาควร จะได้อยู่ร่วมห้องร่วมบ้านเดียวกัน เพื่อจะได้เป็นส่วน ยกเว้นสามีภรรยาที่มีความจำเป็นต้องแยกห้องแยกบ้านกันเนื่องจากอาชีพ การงานเป็นต้นเหตุ เช่น ภรรยาต้องทำการค้าขายอยู่ที่บ้าน ส่วนสามีต้องไปรับราชการอยู่ต่างจังหวัด แต่ถึงแม้จะแยกกันเพราะอาชีพ เมื่อถึงวันหยุดก็ต้องมาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน

- ต้องรู้จักถ้อยทีถ้อยอาศัยต่อกัน ไม่ใช่อารมณ์เข้าหากัน ต้องใช้เหตุผลเมื่อเกิดปัญหาขัดแย้งต่อกัน ไม่ควรใช้กำลังตัดสินปัญหา หรือด่าทอด้วยคำหยาบคายต้องรู้จักระงับอารมณ์และพยายามพูดจาปรับความเข้าใจต่อกันหลังจากที่มีอารมณ์เป็นปกติแล้ว

๒. สามีภรรยาต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถ และฐานะของตนความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาตามข้อนี้ เป็นเรื่องที่สามีจะต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูภรรยา และในขณะเดียวกันภรรยาก็จะต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูสามีเช่นกัน ใครจะเป็นผู้ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและฐานะคงจะต้องพิจารณาดังนี้

- หากภรรยาเกิดเจ็บไข้ได้ป่วยช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ฝ่ายสามีจะต้องช่วยเหลือนำส่งโรงพยาบาลทำการรักษา หากเป็นคนยากจนก็ส่งตัวรักษาที่โรงพยาบาลรัฐบาล เพราะเสียค่ารักษาพยาบาลน้อยหรืออาจไม่เสียเลยเมื่อเป็นคนใช้นาถาเมื่อกลับมาพักที่บ้านต้องช่วยดูแลในเรื่องอาหารการกินและเฝ้าดูแลตามสมควรที่จะ ทำได้ด้วยความห่วงใย ไม่ปล่อยปละละเลยตัวใครตัวมัน และหากสามีเกิดเจ็บไข้ ภรรยาที่จะต้องเป็นผู้ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูเช่นเดียวกัน เช่น มีสามีภรรยาคนหนึ่ง สามีมืออาชีพขับรถรับจ้าง ส่วนภรรยาเป็นแม่บ้าน มีบุตรเป็นโอรสของคลังใจ เป็นชายคนหนึ่ง สามีประสบอุบัติเหตุกระดูกสันหลังหักทับเส้นประสาท ต้องกลายเป็นคนพิการ เป็นอัมพาตเดินไม่ได้ ฝ่ายภรรยาไม่ทอดทิ้ง จากที่เคยเป็นแม่บ้านอยู่กับบ้านเฉย ๆ ต้องหันมารับจ้าง ซักรีดเสื้อผ้าหาเงินเลี้ยงสามีและลูก นับว่าเป็นภรรยาที่ดีที่ให้ความช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูสามี

- การช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและฐานะ คงจะต้องดูที่รายได้ ของสามีภรรยา ถ้าสามีมียาได้ดีกว่าภรรยาหรือเป็นผู้ประกอบอาชีพการงานเพียงคนเดียว สามีต้องแบ่งรายได้ที่หามาได้ให้ภรรยาเพื่อใช้จ่ายภายในครอบครัว ต้องไม่ปิดบังรายได้ที่หามาได้ซึ่งกันและกัน ถ้าต่างคนต่างมีรายได้ก็ไม่ใช่ว่าต่างคนต่างใช้ ต้องนาราย ได้มารวมกันและใช้จ่ายร่วมกัน หากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดอยู่ในระหว่างตกงาน อีกฝ่ายหนึ่งที่ได้ทำงานแล้วต้องช่วยเหลืออุปการะกัน สามีควรให้เกียรติภรรยาเป็นผู้เก็บรักษาเงิน และการใช้เงินในครอบครัวต้องใช้ตามความสามารถในการหาเงินและฐานะของตน ไม่ใช่เงินเกินตัว เกินความจำเป็น เกินฐานะจะทำให้เกิดเป็นหนี้เป็นสินขึ้นได้

๓. ถ้าการอยู่ร่วมกันของสามีภรรยาจะเป็นอันตรายแก่กายจิตใจหรือทำลายความผาสุก อยู่มากของสามีหรือภรรยา ฝ่ายที่ต้องได้รับอันตรายหรือความเสียหาย อาจต้องขอต่อศาลเพื่อสั่งให้ตนอยู่ต่างหากใน ระหว่างที่เหตุอันนั้น ๆ ยังมีเกิดขึ้นอยู่ และในกรณีที่เกิดเหตุขึ้นเช่นนี้ ศาลจะเป็นผู้กำหนดค่าอุปการะเลี้ยงดูให้ฝ่ายหนึ่งเสียให้อีกฝ่ายหนึ่งตามควรแก่เหตุก็ได้ ตามหลักความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาข้อนี้ แสดงว่าในการอยู่กันเป็นสามีภรรยาจะต้องมีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเป็นผู้ก่อเหตุจนอีกฝ่ายหนึ่งจะ ได้รับอันตรายแก่กายหรือใจ หรือขาดความผาสุกอย่างมาก จะขอยกตัวอย่างที่เกิดขึ้นจริง มีครอบครัวหนึ่งสามีเป็นช่างไม้รายวัน ภรรยาขายของชำเล็ก ๆ น้อย ๆ อยู่ที่บ้าน ตอนแรก ๆ ที่สามีภรรยาคู่นี้เป็นสามีภรรยากันใหม่ ๆ สามีมีความรักใคร่ห่วงใยภรรยามากตอนเช้าออกไปทำงานช่างไม้ ตกเย็นเมื่อเลิกจะรีบกลับบ้านทันที ความรักใคร่ฉันทสามีภรรยาของครอบครัวนี้เป็น อยู่ได้ ๕ ปีเต็ม จนทำให้เกิดพยานรักเป็นโอรสของคลังใจกัน ๒ คน คนโตเป็นหญิงอายุ ๔ ขวบเศษ คนเล็กเป็นชายอายุขวบกว่า ความผิดปกติของครอบครัวนี้เริ่มเกิดขึ้นในตอนเย็นวันหนึ่ง สามี

ที่เคยไปทำงานได้ร่วมฉลองวันเกิดเพื่อนร่วมงานหลังจากเลิกงานในตอนเย็น มีการดื่มเหล้าพร้อมกับแกล้มสามีของเธอไม่เคยดื่มเหล้ามาก่อน แต่ด้วยความเกรงใจเพื่อน จึงร่วมวงดื่มด้วย และได้ปรารภกับเพื่อนที่ดื่มอยู่ด้วยกันว่าไม่เคยดื่มเหล้า เกรงว่าภรรยาจะตำหนิเอา เพื่อน ๆ จึงปลอบว่าไม่ต้องกลัว ถ้ากลัวภรรยาเป็นคนเสียศักดิ์ศรี ทำให้ช่างไม้ผู้เป็นสามีค่อยสบายใจขึ้น จึงดื่มเหล้ากับเพื่อนแบบ ลูกทุ่ง ใช้แก้ว ๆ เดียว รินเหล้าที่หนึ่งก็เวียนเทียนให้ดื่ม คนหนึ่งส่งต่อ ๆ กันจนรอบวง ช่างไม้ผู้เป็นสามียังไม่เคยดื่มเหล้ามาก่อน พอเวียนเทียนการดื่มมาถึงตนหลาย ๆ ครั้งเข้า ก็เกิดอาการเมา แต่ด้วยแรงเชียร์จากเพื่อนเมื่อดื่มเหล้าแต่ละครั้งเพื่อนจะปรบมือให้ทำให้เกิดกำลังใจดื่มได้ และเพื่อน ๆ ยังพูดย้ำเรื่องกลัวภรรยา ต้องทำอย่างโน้นอย่างนี้ แม้กระทั่งเพื่อนบางคนเล่าประสบการณ์ในการปราบ เมียตนเองให้ฟัง ล้วนแต่ต้องออกกำลังทำร้ายให้เมียกลัว จะทำอะไรได้อย่างอิสระ การดื่มเหล้าครั้งแรกของช่างไม้ ประกอบกับเพื่อน ๆ ช่วยยืมให้กลัวภรรยา พร้อมแนะวิธีปราบ ทำให้เขาเริ่มพูดขณะเมา ผมไม่กลัวแล้วเมีย พรอคพวกพากันชอบใจ หลังจากเลี้ยงฉลองกันดึกพอสมควรแล้วต่างคนต่างแยกย้ายกันกลับบ้าน ช่างไม้กลับมาถึงบ้าน ๓ ทุ่มกว่าคิดว่าเวลาที่กลับตามปกติเกือบ ๔ ชั่วโมง เมื่อกลับถึงบ้านก็เริ่มหาเรื่องพาลทะเลาะวิวาทกับภรรยาหลังจากนั้นเป็นต้นมา สามีก็เริ่มดื่มเหล้ากับเพื่อนหลังเลิกงานเป็นประจำ กลับบ้านดึกเป็นประจำ พอกลับถึงบ้านก็พาลทะเลาะกับภรรยา เมื่อภรรยาดักเตือนขอร้องให้เลิกดื่มเหล้าก็ไม่เชื่อฟัง หว่าภรรยาปากมาก เกิดการทะเลาะและสามีมีการข่มขู่ตีภรรยา เพื่อให้เกรงกลัวตน จะได้ไม่มีปากเสียงบ่นว่าตน ทำให้ภรรยาเกิดอาการ บวมซ้ำทุกครั้งที่ถูกสามีขู่ตี และมีความเจ็บใจสามีที่กระทำกับตนแบบนี้เรื่องราวที่ได้เล่ามาเป็นเหตุการณ์ที่ภรรยาต้องได้รับอันตรายต่อร่างกาย เมื่อสามีเมา กลับมาบ้านต้องหาเรื่องทะเลาะขู่ตีตนเป็นประจำ เป็นการทำร้ายจิตใจของภรรยา ไม่มีความสุขในชีวิตสมรสอีกแล้ว เหตุการณ์ที่สามีก่อขึ้นนี้ภรรยาสามารถที่จะร้องขอต่อศาลเพื่อสั่งให้ตนอยู่ ต่างหากได้ตลอดเวลาที่สามียังไม่เลิกดื่มเหล้าเมากลับมาทุกครั้ง และยังขอให้ศาลกำหนดให้สามีจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูแก่ตนได้อีกด้วยการกระทำของภรรยาที่เช่นเดียวกัน หากอยู่ร่วมฉันสามีภรรยา กัน หากภรรยาที่ชอบทำร้ายสามีเป็นประจำ เกิดความอับอายซึ่งเป็นการกระทบกระเทือนจิตใจ ทำให้ชีวิตสมรสไม่มีความสุข เรื่องที่ภรรยา ก่อขึ้นเป็นเหตุให้สามีต้องได้รับอันตรายต่อกายและจิตใจ สามีก็ย่อมจะร้องขอให้ศาลสั่งอนุญาตสามีแยกอยู่ต่างหากได้เช่นกัน และสามารถเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูจากการกระทำจากภรรยาได้เหมือนกัน

๔. เมื่อศาลได้สั่งให้สามีหรือภรรยาเป็นคนไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ สามีหรือภรรยา ย่อมเป็นผู้อนุบาล หรือเป็นผู้พิทักษ์ตามความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา แต่ถ้าผู้ที่มีส่วนได้เสียหรืออัยการ ขอร้อง และมีเหตุผลสมควร ศาลย่อมตั้งผู้อื่นเป็นผู้อนุบาล หรือ ผู้พิทักษ์ได้ บุคคลที่จะเป็นคนไร้ความสามารถ นั้น เริ่มจากเป็นบุคคลวิกลจริต และสามีหรือภรรยาหรือบุพการี ได้แก่ บิด มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ทวด หรือ ผู้สืบสันดาน ได้แก่ ลูก หลาน เหลน ลื้อ ร้องขอต่อศาลเพื่อสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถเมื่อศาลสั่ง ให้เป็นคน ไร้ความสามารถแล้ว จะต้องประกาศคำสั่งศาลในราชกิจจานุเบกษาเพื่อให้ปวงชน ทัวไปได้ทราบ และศาลจะ ตั้งผู้อนุบาลซึ่งจะเป็นสามีหรือภรรยาของผู้นั้นเอง เว้นแต่ศาลจะ ได้สั่งเป็นอย่างอื่นความสัมพันธ์ระหว่างสามี ภรรยาตามข้อนี้ เมื่อสามีเป็นบุคคลไร้ความสามารถ ภรรยา ย่อมเป็นผู้อนุบาล หรือเมื่อภรรยาเป็นบุคคลไร้ ความสามารถ สามีย่อมจะต้องเป็นผู้อนุบาล และเมื่อสามีเป็นผู้เสมือน ไร้ความสามารถ ภรรยา ย่อมเป็นผู้ พินักษ์ หรือเมื่อภรรยาเป็นผู้เสมือนไร้ความสามารถ สามีย่อมจะต้องเป็นผู้พิทักษ์ เนื่องจากสามีและภรรยา

ยอมเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกัน และมีความสัมพันธ์กันที่จะต้องเป็นผู้ช่วยเหลือและอุปการะซึ่งกันและกันอยู่แล้วตามกฎหมายแต่เมื่อสามีและภรรยาได้เป็นผู้อนุบาลสามีหรือภรรยาของคนที่ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ จะต้องทำกิจการต่าง ๆ แทน เพราะถ้าปล่อยให้คนที่ไร้ความสามารถทำลงไป กิจการนั้นจะเป็นโมฆะ เมื่อผู้อนุบาลบอกเลิกกิจการนั้นจะเป็นโมฆะมาตั้งแต่เริ่มต้นส่วนเมื่อสามีหรือภรรยาได้เป็นผู้พิทักษ์สามีหรือภรรยาของตนที่ศาลได้สั่งให้เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ และคนเสมือนไร้ความสามารถจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้พิทักษ์ก่อนจึงจะทำกิจการเหล่านี้ได้

- รับหรือใช้เงินทุน
- ทำสัญญากู้ยืมหรือรับประกัน
- ทำการให้ได้มาหรือปล่อยไปซึ่งอสังหาริมทรัพย์
- ทำการอันเกี่ยวกับคดีในศาล
- ให้โดยเสน่หา ประณีประนอมยอมความ ทำความตกลงให้อนุญาตตุลาการ พิจารณาคดี
- รับหรือสละความเป็นทายาท
- บอกปิดไม่รับการให้โดยเสน่ห ไม่รับมรดก
- ก่อสร้าง ซ่อม แผลง หรือขยายโรงเรือนให้ใหญ่ขึ้น
- เช่า หรือให้เช่าสังหาริมทรัพย์นานกว่า ๖ เดือน หรืออสังหาริมทรัพย์นานกว่า ๓ ปีศาลอาจจะสั่งให้ผู้พิทักษ์ให้ความยินยอมแก่ผู้เสมือนไร้ความสามารถมากกว่านี้ได้

๕. คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นบุคคลวิกลจริต ไม่ว่าศาลจะสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือไม่ก็ตาม หากคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง ไม่อุปการะเลี้ยงดูฝ่ายที่วิกลจริตตามสมควร กระทำการอย่างใดหรือไม่กระทำการอย่างใด เป็นเหตุให้ฝ่ายที่วิกลจริตได้รับภัยต่อทรัพย์สิน ทางกาย ทางใจ บุพการี ของผู้วิกลจริต หรือผู้สืบสันดานของผู้วิกลจริต มีอำนาจฟ้องคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดู ให้แก่ฝ่ายวิกลจริตนั้น หรือขอให้ศาลมีคำสั่งใด ๆ เพื่อคุ้มครองผู้วิกลจริตนั้น ในความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสข้อนี้ เป็นเรื่องที่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งเกิดเป็นคนวิกลจริต แล้วคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นคนปกติไม่ดำเนินการต่อคู่สมรสของตนในเรื่องต่อไปนี้

- ไม่อุปการะเลี้ยงดูคู่สมรสฝ่ายวิกลจริต
- กระทำการอย่างใดหรือไม่กระทำการอย่างใดจนก่อให้เกิดภัยต่อทรัพย์สินของผู้วิกลจริต เช่น ผู้วิกลจริต นำเอาสร้อยคอทองคำขายให้คนอื่นในราคาถูก คู่สมรสฝ่ายหนึ่งเป็นปกติ ทราบเรื่อง แทนที่จะห้ามปรามไม่ให้คู่สมรสที่วิกลจริตนำสร้อยคอทองคำไปขาย แต่กลับเฉยเมยเสีย
- กระทำการหรือไม่กระทำการจนก่อให้เกิดอันตรายต่อทางกาย เช่น เห็นคู่สมรสที่ วิกลจริตชอบนำของมีคมมาเล่นก็ปล่อยปละละเลย ไม่ห้ามปราม ซึ่งอาจจะถูกของมีคมบาดคนวิกลจริตได้

- กระทำการหรือไม่กระทำการจนก่อให้เกิดภัยต่อจิตใจ เช่น เมื่อคู่สมรสวิกลจริตก็ดูดำ หรือทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้คู่สมรสที่วิกลจริตเกิดความหวาดกลัวเหตุต่าง ๆ ที่กล่าวมาทั้งหมด บุพการี หรือผู้สืบสันดานของคู่สมรสที่วิกลจริต ย่อมฟ้องร้องต่อศาลได้อย่างกรณีที่คู่สมรสฝ่ายปกติไม่ยอมอุทธรณ์การเลี้ยงดูคู่สมรสฝ่ายวิกลจริต บุคคลที่ได้กล่าวมาก็ฟ้องต่อศาลเพื่อสั่งให้คู่สมรสฝ่ายปกติอุทธรณ์การเลี้ยงดูคู่สมรสฝ่ายวิกลจริต หรืออาจฟ้องร้องขอให้ศาลมีคำสั่งใด ๆ เพื่อเป็นการคุ้มครองคู่สมรสฝ่ายวิกลจริตได้

การอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยาจะต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูแก่กัน

- ฝ่ายใดเป็นผู้ไร้ความสามารถ อีกฝ่ายต้องอนุบาล
- ฝ่ายใดเป็นผู้เสมือนไร้ความสามารถ อีกฝ่ายต้องพิทักษ์ เมื่อคู่สมรสวิกลจริต ฝ่ายปกติต้องอุปการะเลี้ยงดูและปกป้องภัยต่าง ๆ

หนี้สินระหว่างสามีภรรยา

เมื่อชายหญิงจดทะเบียนสมรสเป็นสามีภรณิกาน์โดยถูกต้องตามกฎหมายแล้ว นอกจากเรื่องของการจัดการสินสมรสร่วมกัน , เรื่องสิทธิและหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อกันตามกฎหมายแล้ว ยังมีเรื่องของหนี้สินที่หากสามีหรือภรรยาไปก่อให้เกิดขึ้น อีกฝ่ายหนึ่งก็ต้องร่วมกันรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้ด้วย แต่การที่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งไปก่อให้เกิดหนี้ขึ้นโดยพลการหรือเป็นการส่วนตัว กฎหมายจึงได้ตีกรอบและกำหนดประเภทของหนี้เพื่อเป็นการคุ้มครองคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งว่าหนี้ชนิดใดที่ถือว่าเป็น "หนี้ร่วมระหว่างสามีภรรยา" ที่จะต้องรับผิดชอบร่วมกัน แต่ถ้าไม่ใช่สามีภรรยาโดยชอบด้วยกฎหมาย จะนำหลักเรื่องหนี้ร่วมของสามีภรณิกาน์มาใช้บังคับไม่ได้ ต้องใช้หลักของกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ทั่วไป

กฎหมายกำหนดว่า หนี้ที่สามีภรณิกาน์เป็นลูกหนี้ร่วมกันนั้น ให้รวมถึงหนี้ที่สามีหรือภรรยาไปก่อให้เกิดขึ้นในระหว่างสมรส ดังต่อไปนี้

๑. หนี้เกี่ยวแก่การจัดการบ้านเรือนและจัดหาสิ่งจำเป็นสำหรับครอบครัว การอุปการะเลี้ยงดูตลอดถึงการรักษาพยาบาลบุคคลในครอบครัว และการศึกษาของบุตรตามสมควรแก่อัตภาพ ขอให้สังเกตนะครึบว่าหนี้ร่วมทั้ง ๕ ประการตามข้อนี้ เน้นบุคคลที่อยู่ในครอบครัว เป็นหลัก และจำนวนหนี้ต้องพอสมควรแก่อัตภาพ ฉะนั้น ไม่ว่าจะสามีหรือภรรยาเป็นผู้ไปก่อขึ้นแม้จะไม่ได้ได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่ง ก็ถือว่าเป็นหนี้ร่วมระหว่างสามีภรณิกาน์ที่ต้องรับผิดชอบร่วมกัน

๒. หนี้ที่เกี่ยวข้องกับสินสมรส (สินสมรส คือ ทรัพย์สินที่คู่สมรสได้มาระหว่างสมรส หรือที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้มาระหว่างสมรสโดยพินัยกรรม หรือโดยการให้เป็นหนังสือซึ่งพินัยกรรมหรือหนังสือยกให้ระบุว่าสินสมรส หรือดอกผลของสินส่วนตัว) เช่น หนี้ค่าจ้างต่อเติมซ่อมแซมบ้านที่เป็นสินสมรส หนี้เงินกู้ยืมมาเพื่อไถ่ถอนบ้านหรือที่ดินที่เป็นสินสมรส ฯลฯ

๓. หนี้ที่เกิดขึ้นเนื่องจากการงานซึ่งสามีมักริยาทำด้วยกัน เช่น การเปิดร้านหรือกิจการค้าด้วยกัน ซึ่งจะมีค่าใช้จ่ายในกิจการค้า เช่น ค่าสินค้า ค่าสาธารณูปโภค ค่าเช่า เป็นต้น หนี้ตามข้อนี้อาจเกิดขึ้นจากฝ่ายสามีหรือภริยาเพียงฝ่ายเดียวเป็นผู้ไปก่อขึ้นก็ได้

๔. หนี้ที่สามีหรือภริยาก่อขึ้นเพื่อประโยชน์ตนฝ่ายเดียว แต่อีกฝ่ายหนึ่งได้ให้สัตยาบัน ถ้าว่ากันตามหลักเบื้องต้นฝ่ายใดไปก่อหนี้ขึ้นโดยลำพังเพื่อประโยชน์ตนเพียงฝ่ายเดียว ก็น่าจะผูกพันเฉพาะฝ่ายที่ไปก่อให้เกิดหนี้ขึ้น แต่ถ้าอีกฝ่ายหนึ่งได้ให้สัตยาบันคือยอมรับว่าหนี้นั้นเป็นหนี้ของตนด้วย จึงถือเป็นหนี้ร่วมระหว่างสามีภริยา เช่น การลงชื่อเป็นพยานในสัญญาที่คู่สมรสของตนเป็นผู้กู้ หรือการให้ความยินยอมด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือในการที่คู่สมรสเป็นผู้กู้ในสัญญา เป็นต้น

เมื่อเป็นหนี้ร่วมระหว่างสามีภริยา กฎหมายได้กำหนดว่า ถ้าสามีภริยาเป็นลูกหนี้ร่วมกัน ให้ชำระหนี้ นั้นจากสินสมรสและสินส่วนตัวของทั้งสองฝ่าย นั่นคือ ในการบังคับชำระหนี้ เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิฟ้องสามีภริยา เพื่อบังคับเอาทั้งสินสมรสและสินส่วนตัวของทั้งสองฝ่าย แม้ว่าคู่สมรสอีกฝ่ายจะมีได้ลงชื่อร่วมในฐานะคู่สัญญา ด้วยหรือไม่ก็ตาม แต่ที่สำคัญ ถ้าเจ้าหนี้มิได้ฟ้องคู่สมรสฝ่ายที่มีได้ลงชื่อด้วย จะไปยึดสินส่วนตัวของคู่สมรส ฝ่ายนั้นมาบังคับชำระหนี้ไม่ได้

ดังนั้น การครองชีวิตครอบครัว จะต้องระมัดระวังเรื่องการก่อหนี้สินให้ดี หากอีกฝ่ายไปก่อหนี้ขึ้นมา อาจจะมีผลกระทบต่อคู่สมรสและความสงบสุขของครอบครัวได้

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น มาตรา ๑๔๘๙ วางหลักการไว้ว่า ถ้าสามี ภริยา เป็นหนี้ ร่วมกัน ให้ชำระหนี้จากสินสมรสและสินส่วนตัวของทั้งสองฝ่าย

จากหลักดังกล่าวมี ๒ ประเด็น คือ

๑. ลูกหนี้ร่วมกันระหว่างสามี ภรรยา

๒. ชำระจากสินสมรสและสินส่วนตัว

คำว่า หนี้ร่วมคือ อะไร ?

หนี้ร่วม คือ หนี้ที่ต้องชำระหรือรับผิดชอบร่วมกันในหนี้นั้น ซึ่งในเรื่องนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๙๐ ได้กล่าวไว้ว่า

๑. เป็นหนี้ที่เกี่ยวข้องแก่การจัดการบ้านเรือนและจัดหาสิ่งจำเป็นสำหรับครอบครัว การอุปการะเลี้ยงดู ตลอดถึง การรักษาพยาบาล บุคคลในครอบครัวและการศึกษาของบุตรตามสมควรแก่อัตภาพ
๒. หนี้ที่เกี่ยวข้องกับสินสมรส
๓. หนี้ที่เกิดจากการงานซึ่งสามีมักริยาทำด้วยกัน
๔. หนี้ที่สามีหรือภริยาก่อขึ้นเพื่อประโยชน์ตนฝ่ายเดียวแต่อีกฝ่ายหนึ่งให้สัตยาบัน

ตัวอย่างหนี้ร่วมระหว่างสามี ภรรยา

ฎีกาที่ ๒๗๓๔/๒๕๔๕ จำเลยที่ ๑ นำเงินที่กู้มาใช้ซ่อมแซมบ้านป่าเพราะป่าดูจำเลยที่ ๑ มาตั้งแต่เล็ก รวมทั้งดูแลบุตรของจำเลยที่ ๑ ด้วย การนำเงินไปซ่อมแซมบ้านป่าก็เพื่อประโยชน์และความผาสุกของบุตร ทั้งสามคนของจำเลยทั้งสอง กรณีจึงเป็นหนี้ที่เกี่ยวกับการจัดการบ้านเรือนตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๙๐ (๑) จึงเป็นหนี้ร่วมที่จำเลยที่ ๒ ซึ่งเป็นสามีต้องร่วมรับผิดชอบด้วย

ฎีกาที่ ๓๔๒๕/๒๕๔๕ การที่คู่สมรสให้ความยินยอมในการทำนิติกรรมของคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง ถือเป็น การให้สัตยาบันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๙๐ (๔)

ถ้าตามกฎหมายถือเป็นหนี้ร่วม ระหว่างสามีภรรยา ต้องชำระร่วมกันจากสินสมรส ซึ่งคือทรัพย์สินที่ได้มาระหว่างสมรส กลับไปอ่านบทความเรื่องสินสมรสเรื่องสินสมรสครบ เพราะถ้าเป็นสินส่วนตัว เมื่อเกิดกรณีฟ้องร้องและบังคับคดีโดยการยึดทรัพย์ สามีหรือภริยา สามารถร้องขอตัดทรัพย์ได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

สามีภริยาทิ้งร้างกัน

หากมีการสมรสซ้อนก็เป็นโมฆะ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๖/๒๕๒๗

การฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิดอันเกิดจากความประมาทเลินเล่อในคดีแพ่งนั้น ต่างกับการฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยฐานกระทำความผิดอาญาโดยประมาทซึ่งโจทก์จะต้องบรรยายถึงการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิดโดยแน่ชัดสำหรับคดีแพ่ง เมื่อโจทก์บรรยายฟ้องแสดงว่าการละเมิดของผู้ทำละเมิดเป็นการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อก็พอทำให้เข้าใจได้แล้วว่าข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาโจทก์มีอย่างไร

โจทก์บรรยายฟ้องว่า จำเลยที่ ๑ ขับรถบรรทุกเรืออวนลากสูงกว่ากฎหมายกำหนดและด้วยความประมาทปราศจากความระมัดระวังในการขับรถ เป็นเหตุให้เรืออวนลากซึ่งบรรทุกอยู่บนรถขนส่งสายโทรศัพท์ และเสาโทรศัพท์ของโจทก์ได้รับความเสียหาย เป็นการแสดงโดยแจ้งชัดซึ่งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาของโจทก์แล้ว

โจทก์ฟ้องว่า จำเลยที่ ๑ ลูกจ้างของจำเลยที่ ๒ ที่ ๓ ได้ขับรถบรรทุกบรรทุกเรืออวนลากสูงกว่ากฎหมายกำหนดไปในทางการที่จ้างของจำเลยที่ ๒ ที่ ๓ แล่นมาตามถนน เมื่อถึงสี่แยกโทรศัพท์ จำเลยที่ ๑ ขับรถด้วยความประมาทปราศจากความระมัดระวังซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้นจักต้องมีตามวิสัยและพฤติการณ์ แต่หาได้ใช้ให้เพียงพอไม่ เป็นเหตุให้เรืออวนลากซึ่งบรรทุกอยู่บนรถบรรทุกดังกล่าวขนส่งสายโทรศัพท์และเสาโทรศัพท์เสียหายเป็นเงิน ๓๕,๘๐๐ บาท ซึ่งจำเลยที่ ๑ ต้องรับผิดชอบในฐานะผู้ทำละเมิด จำเลยที่ ๒ ที่ ๓ ต้องร่วมรับผิดชอบในฐานะนายจ้าง ส่วนจำเลยที่ ๔ ต้องร่วมรับผิดชอบในฐานะผู้รับประกันภัย ขอให้จำเลยทั้งสี่ร่วมกันใช้ค่าเสียหายแก่โจทก์

จำเลยที่ ๑ ขาดนัดยื่นคำให้การ ต่อมาโจทก์ถอนฟ้อง

จำเลยที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ให้การปฏิเสธความรับผิดชอบและตัดฟ้องว่าฟ้องโจทก์เคลือบคลุม

ศาลชั้นต้นเห็นว่าฟ้องโจทก์ไม่เคลือบคลุม พิพากษายกคำพิพากษาศาลชั้นต้น ให้ศาลชั้นต้นวินิจฉัย ประเด็นข้ออื่นทั้งหมดแล้วพิพากษาใหม่ตามรูปคดี

จำเลยที่ ๒ ที่ ๓ ฎีกา

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า การฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิดอันเกิดจากความประมาทเลินเล่อในคดี แฝงนั้น ต่างกับการฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยฐานกระทำความผิดอาญาโดยประมาทซึ่งโจทก์จะต้องบรรยายถึงการ กระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิดโดยแน่ชัดดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา มาตรา ๑๕๘ สำหรับคดีแฝงเมื่อโจทก์ได้บรรยายฟ้องแสดงว่าการละเมิดของผู้ทำละเมิดเป็นการกระทำ โดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อก็พอทำให้เข้าใจได้แล้วว่าข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาโจทก์มีอย่างไร คดีนี้ โจทก์บรรยายฟ้องว่า จำเลยที่ ๑ ขับรถบรรทุกหมายเลขทะเบียน ส.ภ.๐๓๕๓๐ บรรทุกเรืออวนลากสูงกว่า กฎหมายกำหนดและด้วยความประมาทปราศจากความระมัดระวังในการขับรถบรรทุกดังกล่าวของจำเลยที่ ๑ ผู้ขับขี่ เป็นเหตุให้เรืออวนลากซึ่งบรรทุกอยู่บนรถบรรทุกดังกล่าวชนสายโทรศัพท์และเสาโทรศัพท์ของโจทก์ ได้รับความเสียหาย เป็นการแสดงโดยแจ้งชัดซึ่งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาของโจทก์ตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๗๒ แล้ว

พิพากษายืน

(สุทิน เลิศวิรุฬห์ - อำนวย อินทุภูติ - คาริ ศุภพิโรจน์)

ผลของการสมรสเป็นโมฆะตามมาตรา ๑๔๕๒ ก็คือมาตรา ๑๔๕๕, ๑๔๕๙ วรรคสอง ถึง วรรคสี่

สรุปได้ว่า ทรัพย์สินที่ฝ่ายใดมีหรือได้มาไม่ว่าก่อนหรือหลังการสมรสรวมทั้งดอกผลคงเป็นของฝ่ายนั้น ส่วนบรรดาทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ร่วมกันให้แบ่งคนละครึ่ง เว้นแต่ศาลจะเห็นสมควรสั่งเป็นประการอื่น การ สมรสที่เป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืนตามมาตรา ๑๕๖ ไม่ทำให้ชายหรือหญิงผู้สมรสโดยสุจริตเสียสิทธิที่ได้มาเพราะการ สมรสก่อนที่ชายหรือหญิงนั้นรู้ถึงเหตุที่ทำให้การสมรสเป็นโมฆะ แต่การสมรสที่เป็นโมฆะดังกล่าว ไม่ทำให้คู่ สมรสเกิดสิทธิรับมรดกในฐานะทายาทโดยธรรมของคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง ถ้าคู่สมรสฝ่ายใดได้สมรสโดยสุจริต ฝ่ายนั้นมีสิทธิเรียกค่าทดแทนได้ และถ้าการสมรสที่เป็นโมฆะนั้น ทำให้ฝ่ายที่ได้สมรสโดยสุจริตต้องยากจนลง เพราะไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สิน หรือจากการงานที่เคยทำอยู่ก่อน มีค่าพิพากษาถึงที่สุด หรือก่อนที่จะได้รู้ ว่าการสมรสของตนเป็นโมฆะแล้วแต่กรณี ฝ่ายนั้นมีสิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพได้ด้วย สิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพในกรณีนี้ ให้นำมาตรา ๑๕๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๑๕๒๘ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ข้อสังเกต การสมรสที่เป็นโมฆะ ได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๙๔๙/๒๕๓๑ วินิจฉัยว่า การสมรสที่เป็น โมฆะ ไม่อาจฟ้องเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูจากอีกฝ่ายหนึ่งได้ แต่คำพิพากษาศาลฎีกาคดีนี้เป็นกรณีวินิจฉัยก่อนมี การแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติ บรรพ ๕ ปัญหาจึงมีว่า การสมรสที่เป็นโมฆะตามกฎหมายใหม่นั้น ความสัมพันธ์ ในทางส่วนตัวโดยเฉพาะหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูต่อกันนั้น ชายหญิงดังกล่าวจะมีหน้าที่ต่อกันหรือไม่ ตาม บทบัญญัติในปัจจุบัน คือมาตรา ๑๔๙๔ ถึง ๑๕๐๐ ไม่มีบทบัญญัติมาตราใดที่ตัดสิทธิหรือจำกัดสิทธิหน้าที่ ดังกล่าวไว้เลย คงมีเฉพาะความสัมพันธ์ในทางทรัพย์สินเท่านั้น

ความสัมพันธ์ระหว่างบิดา - มารดากับบุตร

บิดามารดากับบุตร

๑. บุตรชอบด้วยกฎหมาย กรณี ที่เกิดปัญหามีเฉพาะว่าบุตรที่เกิดมาเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของบิดาหรือไม่ ซึ่งจะมีผลไปถึงอำนาจปกครองของบิดา ค่าอุปการะเลี้ยงดูและการรับมรดกส่วนมรดกนั้นไม่มีปัญหา กล่าวคือ กฎหมายบัญญัติว่า เด็กเกิดจากหญิงที่ไม่ได้มีการสมรสกับชายให้ถือว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของ หญิงนั้น

บุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของบิดา มีได้ ๓ ประการคือ

๑. บุตรที่เกิดจากบิดามารดาที่ทำการสมรสกันโดยชอบด้วยกฎหมาย
๒. บุตรที่เกิดจากบิดามารดาที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสกัน แต่ต่อมาบิดามารดาได้จดทะเบียนสมรสกันในภายหลัง
๓. บิดาจดทะเบียนว่าเป็นบุตร หรือศาลพิพากษาว่าเป็นบุตรของบิดา

นอกจาก ๓ กรณีดังกล่าวแล้วจะมีบุตรชอบด้วยกฎหมายของบิดาอีกไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าบิดาแสดงพฤติการณ์รับรองว่าเป็นบุตร (ไม่ได้จดทะเบียนว่าเป็นบุตร) เช่น ส่งเสียอุปการะเลี้ยงดูให้ใช้ชื่อสกุล เป็นต้น บุตรดังกล่าวมีสิทธิรับมรดกของบิดาเหมือนบุตรที่ชอบด้วยกฎหมาย ต่างกันแต่ไม่มีสิทธิเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูตามกฎหมาย เช่น บุตรที่ชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น

๒. สิทธิ หน้าที่ ของบิดามารดาและบุตร

๑. บุตรมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของบิดา ในกรณีที่บิดาไม่ปรากฏ บุตรมีสิทธิใช้ชื่อสกุล
๒. บิดามารดาจำต้องอุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาตามสมควรแก่บุตรในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์
๓. บุตรจำต้องอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา
๔. บุตรซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะต้องอยู่ใต้อำนาจปกครองของบิดามารดา อำนาจปกครองหรือสิทธิของบิดามารดา ได้แก่
 - ก. กำหนดที่อยู่ของบุตร
 - ข. ทำโทษบุตรตามสมควร เพื่อว่ากล่าวสั่งสอน
 - ค. ให้บุตรทำการงานตามสมควรแก่ความสามารถและฐานะานุรูป
 - ง. เรียกบุตรคืนจากบุคคลอื่น ๆ ซึ่งกักบุตรไว้โดยมิชอบด้วยกฎหมาย

๕. ผู้ใดจะฟ้องบุพการีของตนเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญามีได้ แต่เมื่อผู้นั้นหรือญาติสนิทของผู้นั้นร้องขอ อัยการจะยกคดีขึ้นว่ากล่าวก็ได้ กล่าวคือลูก หลาน (ลูกของลูก) จะฟ้องพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และทวดของตนเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญาไม่ได้ ซึ่งแต่ก่อนเรียกคดีประเภทนี้ว่า “อุทลุม”

มรณะบัตร เป็นเอกสารสำคัญทางราชการซึ่งเป็นหลักฐานรายละเอียดเกี่ยวกับการตายของบุคคล

๓. การย้ายที่อยู่ เมื่อย้ายที่อยู่ให้เจ้าบ้านแจ้งต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งดังต่อไปนี้
 ๑. เมื่อผู้อยู่ในบ้านย้ายที่อยู่ออกจากบ้านให้แจ้งการย้ายออกภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่ผู้อยู่ในบ้านย้ายออก
 ๒. เมื่อมีผู้อยู่ที่เช่าอยู่บ้านให้แจ้งภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันสร้างเสร็จ เพื่อขอเลขหมายประจำบ้านการแจ้งการสร้างบ้านใหม่และการรื้อถอนบ้านไม่ต้อง เสียค่าธรรมเนียม

ความผิด ไม่แจ้งตามข้อ (๑) (๒) ภายในกำหนด มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท

สถานที่แจ้งขอเลขบ้าน กรณีสร้างบ้านใหม่และการแจ้งรื้อถอนบ้าน

๑. ในเขตเทศบาล ให้แจ้งขอเลขบ้านกรณีสร้างบ้านใหม่หรือแจ้งรื้อถอนบ้านที่สำนักงานเทศบาล
๒. นอกเขตเทศบาล ให้แจ้งขอเลขบ้านกรณีสร้างบ้านใหม่หรือแจ้งรื้อถอนบ้านที่ว่าการอำเภอหรือที่ผู้ช่วยนายทะเบียนประจำหมู่บ้าน
๓. ในเขตกรุงเทพมหานคร ให้แจ้งขอเลขบ้านกรณีสร้างบ้านใหม่หรือแจ้งรื้อถอนบ้านที่สำนักงานเขต

สิทธิและหน้าที่ระหว่างบิดามารดากับบุตร

มาตรา ๑๕๖๑ บุตรมีสิทธิได้ชื่อสกุลของบิดา

ในกรณีที่บิดาไม่ปรากฏ บุตรมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของมารดา

มาตรา ๑๕๖๒ ผู้ใดจะฟ้องบุพการีของตนเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญามีได้ แต่เมื่อผู้นั้นหรือญาติสนิทของผู้นั้นร้องขอ อัยการจะยกคดีขึ้นว่ากล่าวก็ได้

มาตรา ๑๕๖๓ บุตรจำต้องอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา

มาตรา ๑๕๖๔ บิดามารดาจำต้องอุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาตามสมควรแก่บุตรในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์

บิดามารดาจำต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตรซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้ว แต่เฉพาะทุพพลภาพและหาเลี้ยงตนเองมิได้

มาตรา ๑๕๖๕ การร้องขอค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรหรือขอให้บุตรได้รับการอุปการะ เลี้ยงดูโดยประการอื่นนอกจาก อัยการจะยกคดีขึ้นว่ากล่าวตามมาตรา ๑๕๖๒ แล้ว บิดาหรือมารดาจะนำคดีขึ้นว่ากล่าวก็ได้

มาตรา ๑๕๖๖ บุตรซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะต้องอยู่ใต้อำนาจปกครองของบิดามารดา

อำนาจปกครองอยู่กับบิดาหรือมารดาในกรณีดังต่อไปนี้

๑. มารดาหรือบิดาตาย
๒. ไม่แน่นอนว่ามารดาหรือบิดามีชีวิตอยู่หรือตาย
๓. มารดาหรือบิดาถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ
๔. มารดาหรือบิดาต้องเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาลเพราะจิตฟั่นเฟือน
๕. ศาลสั่งให้อำนาจปกครองอยู่กับบิดาหรือมารดา
๖. บิดาและมารดาตกลงกันตามที่มีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ตกลงกันได้

มาตรานี้ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมใหม่โดยมาตรา ๓๘ แห่งพ.ร.บ.แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ.๒๕๓๓ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา(ฉบับพิเศษ) เล่ม ๑๐๗ ตอนที่ ๑๘๗ ลงวันที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ.๒๕๓๓ ซึ่งมีผลใช้บังคับนับตั้งแต่วันที่ถัดจากประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๑๕๖๗ ผู้ใช้อำนาจปกครองมีสิทธิ

๑. กำหนดที่อยู่ของบุตร
๒. ทำโทษบุตรตามสมควรเพื่อว่ากล่าวสั่งสอน
๓. ให้บุตรทำการงานตามสมควรแก่ความสามารถและฐานะานุรูป
๔. เรียกบุตรคืนจากบุคคลอื่นซึ่งกักบุตรไว้โดยมิชอบด้วยกฎหมาย

มาตรา ๑๕๖๘ เมื่อบุคคลใดมีบุตรติดมาได้สมรสกับบุคคลอื่นอำนาจปกครองที่มีต่อบุตรอยู่กับผู้ที่บุตรนั้นติดมา

มาตรา ๑๕๖๙ ผู้ใช้อำนาจปกครองเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของบุตร ในกรณีที่บุตรถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ ผู้ใช้อำนาจปกครองย่อมเป็นผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ แล้วแต่กรณี

มาตรา ๑๕๖๙/๑ ในกรณีที่ผู้เยาว์ถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถและศาลมีคำสั่ง ตั้งบุคคลอื่น ซึ่งมีใช้ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองเป็นผู้อนุบาล ให้คำสั่งนั้นมีผลเป็นการถอนผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองที่เป็น อยู่ในขณะนั้น

ในกรณีที่บุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะและไม่มีคู่สมรสถูกศาลสั่งให้เป็น คนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ ให้บิดามารดาหรือบิดาหรือมารดา เป็นผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ แล้วแต่กรณี เว้นแต่ศาลจะสั่งเป็นอย่างอื่น

มาตรานี้ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมใหม่โดยมาตรา ๓๙ แห่ง พ.ร.บ. แก้ไข เพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ.๒๕๓๓ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่ม ๑๐๗ ตอนที่ ๑๘๗ ลงวันที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ.๒๕๓๓ ซึ่งมีผลใช้บังคับนับตั้งแต่วันที่ถัดจากประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๑๕๗๐ คำบอกกล่าวที่ผู้ใช้อำนาจปกครองตามมาตรา ๑๕๖๖ หรือมาตรา ๑๕๖๘ แจ้งไปหรือรับแจ้งมา ให้ถือว่าเป็นคำบอกกล่าวที่บุตรได้แจ้งไปหรือรับแจ้งมา

มาตรา ๑๕๗๑ อำนาจปกครองนั้น รวมทั้งการจัดการทรัพย์สินของบุตรด้วย และให้จัดการทรัพย์สินนั้นด้วยความระมัดระวังเช่นวิญญูชนจะพึงกระทำ

มาตรา ๑๕๗๒ ผู้ใช้อำนาจปกครองจะทำหน้าที่บุตรจะต้องทำเองโดยมิได้รับความยินยอมของบุตรไม่ได้

มาตรา ๑๕๗๓ ถ้าบุตรมีเงินได้ ให้ใช้เงินนั้นเป็นค่าอุปการะเลี้ยงดูและการศึกษาก่อน ส่วนที่เหลือผู้ใช้อำนาจปกครองต้องเก็บรักษาไว้เพื่อส่งมอบแก่บุตร แต่ถ้าผู้ใช้อำนาจปกครองไม่มีเงินได้เพียงพอแก่การครองชีพตามสมควร แก่ฐานะ ผู้ใช้อำนาจปกครองจะใช้เงินนั้นตามสมควรก็ได้ เว้นแต่จะเป็นเงินได้ที่เกิดจากทรัพย์สินโดยการให้โดยเสนาหา หรือพินัยกรรมซึ่งมีเงื่อนไขว่ามีให้ผู้ใช้อำนาจปกครองได้ประโยชน์ จากทรัพย์สินนั้น ๆ

มาตรา ๑๕๗๔ นิติกรรมใดอันเกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้เยาว์ดังต่อไปนี้ ผู้ใช้อำนาจปกครองจะกระทำมิได้ เว้นแต่ศาลจะอนุญาต

- (๑) ขาย แลกเปลี่ยน ขายฝาก ให้เช่าซื้อ จำนอง ปลดจำนอง หรือโอนสิทธิจำนองซึ่งอสังหาริมทรัพย์หรือสังหาริมทรัพย์ที่อาจจำนอง ได้
- (๒) กระทำให้สูญสิ้นลงทั้งหมดหรือบางส่วนซึ่งทรัพย์สินของผู้เยาว์ อันเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์
- (๓) ก่อตั้งภาระจำยอม สิทธิอาศัย สิทธิเหนือพื้นดิน สิทธิเก็บกิน ภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์ หรือทรัพย์สินอื่นใดในอสังหาริมทรัพย์
- (๔) จำหน่ายไปทั้งหมดหรือบางส่วนซึ่งสิทธิเรียกร้องที่จะให้ได้มา ซึ่งทรัพย์สินในอสังหาริมทรัพย์หรือสังหาริมทรัพย์ที่อาจจำนองได้ หรือสิทธิเรียกร้องที่จะให้ทรัพย์สินเช่นว่านั้น ของผู้เยาว์ปลดออกจากทรัพย์สินที่มีอยู่เหนือทรัพย์สินนั้น
- (๕) ให้เช่าอสังหาริมทรัพย์เกินสามปี
- (๖) ก่อซื้อผูกพันใด ๆ ที่มุ่งให้เกิดผลตาม (๑) (๒) หรือ (๓)
- (๗) ให้กู้ยืมเงิน
- (๘) ให้โดยเสนาหา เว้นแต่จะเอาเงินได้ของผู้เยาว์ให้แทนผู้เยาว์เพื่อการกุศล สาธารณะ เพื่อการสังคม หรือตามหน้าที่ธรรมจรรยา ทั้งนี้พอสมควรแก่ฐานะานุรูปของผู้เยาว์
- (๙) รับการให้โดยเสนาหาที่มีเงื่อนไขหรือค่าภาระติดพัน หรือไม่รับการให้โดยเสนาหา
- (๑๐) ประกันโดยประการใด ๆ อันอาจมีผลให้ผู้เยาว์ต้องถูกบังคับชำระหนี้ หรือทำนิติกรรมอื่นที่มีผลให้ผู้เยาว์ต้องรับเป็นผู้รับชำระหนี้ของ บุคคลอื่นหรือแทนบุคคลอื่น
- (๑๑) นำทรัพย์สินไปแสวงหาผลประโยชน์นอกจากในกรณีที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๕๘๘/๔ (๑) (๒) หรือ (๓)
- (๑๒) ประนีประนอมยอมความ
- (๑๓) มอบข้อพิพาทให้อนุญาตไต่ตุลาการวินิจฉัย

มาตรานี้ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมใหม่โดยมาตรา ๔๐ แห่งพ.ร.บ.แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ.๒๕๓๓ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา(ฉบับพิเศษ) เล่ม ๑๐๗ ตอนที่ ๑๘๗ ลงวันที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ.๒๕๓๓ ซึ่งมีผลใช้บังคับนับตั้งแต่วันที่ถัดจากประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๑๕๗๕ ถ้าในกิจการใด ประโยชน์ของผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือประโยชน์ของคู่สมรสหรือบุตรของผู้ใช้อำนาจปกครองขัดกับประโยชน์ ของผู้ เยาว์ ผู้ใช้อำนาจปกครองต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อนจึงทำการ นั้นได้ มิฉะนั้นเป็นโมฆะ

มาตรา ๑๕๗๖ ประโยชน์ของผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือของคู่สมรสหรือบุตรของผู้ใช้อำนาจปกครองตามมาตรา ๑๕๗๕ ให้หมายความรวมถึงประโยชน์ในกิจการดังต่อไปนี้ด้วย คือ

- (๑) ประโยชน์ในกิจการที่กระทำกับห้างหุ้นส่วนสามัญที่บุคคลดังกล่าวนั้นเป็นหุ้นส่วน
- (๒) ประโยชน์ในกิจการที่กระทำกับห้างหุ้นส่วนจำกัดที่บุคคลดังกล่าวนั้นเป็นหุ้นส่วนจำพวกไม่จำกัดความ รับผิดชอบ

มาตรา ๑๕๗๗ บุคคลใดจะโอนทรัพย์สินให้ผู้เยาว์โดยพินัยกรรมหรือโดยการให้โดย เสนหา ซึ่งมีเงื่อนไขให้ บุคคลอื่นนอกจากผู้ใช้อำนาจปกครองเป็นผู้จัดการ จนกว่าผู้เยาว์จะบรรลุนิติภาวะก็ได้ ผู้จัดการนั้นต้องเป็นผู้ ซึ่งผู้โอนระบุชื่อไว้ หรือถ้ามิได้ระบุไว้ก็ให้ศาลสั่ง แต่การจัดการทรัพย์สินนั้นต้องอยู่ภายใต้บังคับมาตรา ๕๖ มาตรา ๕๗ มาตรา ๖๐

มาตรา ๑๕๗๘ ในกรณีที่อำนาจปกครองสิ้นไปเพราะผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะ ผู้ใช้อำนาจปกครองต้องรับส่งมอบ ทรัพย์สินที่จัดการและบัญชีในการนั้น ให้ผู้บรรลุนิติภาวะเพื่อรับรอง ถ้ามีเอกสารเกี่ยวกับเรื่องจัดการทรัพย์สิน นั้นก็ให้ส่งมอบพร้อมกับ บัญชี

ในกรณีที่อำนาจปกครองสิ้นไปเพราะเหตุอื่นนอกจากที่กล่าวในวรรคหนึ่ง ให้มอบทรัพย์สิน บัญชี และ เอกสารที่เกี่ยวกับเรื่องจัดการทรัพย์สินให้แก่ผู้ใช้อำนาจ ปกครอง ถ้ามี หรือผู้ปกครอง แล้วแต่กรณีเพื่อรับรอง

มาตรา ๑๕๗๙ ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตายและมีบุตรที่เกิดด้วยกัน และคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งจะ สมรสใหม่ ถ้าคู่สมรสนั้นได้ครอบครองทรัพย์สินอันเป็นสัดส่วนของบุตรไว้อย่างถูก ต้องแล้ว จะส่งมอบ ทรัพย์สินให้แก่บุตรในเมื่อสามารถจัดการก็ได้ หรือมิฉะนั้นจะเก็บรักษาไว้เพื่อมอบให้บุตรเมื่อถึงเวลาอัน สมควร ก็ได้ แต่ถ้าทรัพย์สินใดเป็นจำพวกที่ระบุไว้ในมาตรา ๔๕๖ หรือที่มีเอกสารเป็นสำคัญ ให้ลงชื่อบุตรเป็น เจ้าของรวมในเอกสารนั้น ก่อนที่จะจัดการดังกล่าวคู่สมรสนั้นจะทำการสมรสก็ได้

ในกรณีที่มีเหตุอันสมควร ศาลจะมีคำสั่งให้คู่สมรสดังกล่าวทำการสมรสไปก่อนก็ได้ คำสั่งศาลเช่นว่านี้ ให้ระบุไว้ด้วยว่าให้คู่สมรสปฏิบัติการแบ่งแยกทรัพย์สินและทำบัญชี ทรัพย์สิน ตามความในวรรคหนึ่งภายใน กำหนดเวลาเท่าใดภายหลังการสมรสนั้นด้วย

ในกรณีที่การสมรสได้กระทำไปโดยมิได้ปฏิบัติตามวรรคหนึ่ง หรือในกรณีที่คู่สมรสไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง ของศาลดังกล่าวในวรรคสอง เมื่อความปรากฏแก่ศาลเอง หรือเมื่อญาติของผู้เยาว์หรืออัยการร้องขอศาลมี อำนาจสั่งให้ถอนอำนาจ ปกครองจากคู่สมรสนั้น หรือจะมอบให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดทำบัญชีและลงชื่อบุตรเป็น เจ้าของรวม ในเอกสารดังกล่าวแทนโดยให้คู่สมรสเสียค่าใช้จ่ายก็ได้

เพื่อประโยชน์แห่งมาตรานี้ ให้ถือว่าบุตรบุญธรรมของคู่สมรสที่ตายไป และที่มีชีวิตอยู่ทั้งสองฝ่ายเป็นบุตรที่เกิดจากคู่สมรส

มาตรา ๑๕๘๐ ผู้เยาว์ซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้ว ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครอง จะให้การรับรองการจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ได้ต่อเมื่อได้รับมอบ ทรัพย์สิน บัญชี และเอกสารตามมาตรา ๑๕๗๘ แล้ว

มาตรานี้ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมใหม่โดยมาตรา ๔๑ แห่งพ.ร.บ.แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ.๒๕๓๓ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา(ฉบับพิเศษ) เล่ม ๑๐๗ ตอนที่ ๑๘๗ ลงวันที่ ๒๖๖ กันยายน พ.ศ.๒๕๓๓ ซึ่งมีผลใช้บังคับนับตั้งแต่วันที่ถัดจากประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๑๕๘๑ คดีเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินในระหว่างผู้เยาว์กับผู้ใช้อำนาจ ปกครองนั้น ห้ามมิให้ฟ้องเมื่อพ้นหนึ่งปีนับแต่เวลาที่อำนาจปกครองสิ้นไป

ถ้าอำนาจปกครองสิ้นไปขณะบุตรยังเป็นผู้เยาว์อยู่ ให้เริ่มนับอายุความในวรรคหนึ่งตั้งแต่วันที่ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะ หรือเมื่อมีผู้แทนโดยชอบธรรมขึ้นใหม่

มาตรา ๑๕๘๒ ถ้าผู้ใช้อำนาจปกครองเป็นคนไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถโดยคำสั่งของศาลก็ดี ใช้อำนาจปกครองเกี่ยวแก่ตัวผู้เยาว์โดยมิชอบก็ดี ประพฤติชั่วร้ายก็ดี ในกรณีเหล่านี้ศาลจะสั่งเอง หรือจะสั่งเมื่อญาติของผู้เยาว์หรืออัยการร้องขอให้ถอนอำนาจปกครอง เสียบางส่วน หรือทั้งหมดก็ได้

ถ้าผู้ใช้อำนาจปกครองล้มละลายก็ดี หรือจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ในทางที่ผิดจนอาจเป็นภัยก็ดี ศาลจะสั่งตามวิธีในวรรคหนึ่งให้ถอนอำนาจจัดการทรัพย์สินเสียก็ได้

มาตรา ๑๕๘๓ ผู้ถูกถอนอำนาจปกครองบางส่วนหรือทั้งหมดนั้นถ้าเหตุดังกล่าวไว้ใน มาตรา ก่อนสิ้นไปแล้ว และเมื่อตนเองหรือญาติของผู้เยาว์ร้องขอศาลจะสั่งให้มีอำนาจปกครอง ดั้งเดิมก็ได้

มาตรา ๑๕๘๔ การที่ผู้ใช้อำนาจปกครองถูกถอนอำนาจปกครองบางส่วนหรือทั้งหมด ไม่เป็นเหตุให้ผู้พ้นหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูผู้เยาว์ตาม กฎหมาย

มาตรา ๑๕๘๔/๑ บิดาหรือมารดาย่อมมีสิทธิที่จะติดต่อกับบุตรของตนได้ตามควรแก่พฤติการณ์ ไม่ว่าบุคคลใดจะเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองก็ตาม

มาตรานี้ได้มีการเพิ่มเติมใหม่โดยมาตรา ๔๒ แห่งพ.ร.บ.แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ.๒๕๓๓ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่ม ๑๐๗ ตอนที่ ๑๘๗ ลงวันที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ.๒๕๓๓ ซึ่งมีผลใช้บังคับนับตั้งแต่วันที่ถัดจากประกาศในราชกิจจานุเบกษา

การจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรม

คุณสมบัติของผู้ที่จะรับบุตรบุญธรรม และผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรม

๑. ผู้รับบุตรบุญธรรมต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า ๒๕ ปี และต้องมีอายุแก่กว่าผู้จะเป็นบุตรบุญธรรมอย่างน้อย ๑๕ ปี
๒. ผู้เป็นบุตรบุญธรรมที่มีอายุไม่ต่ำกว่า ๑๕ ปี ต้องให้ความยินยอมด้วยตนเอง
๓. ผู้เป็นบุตรบุญธรรมที่เป็นผู้เยาว์ต้องได้รับความยินยอมจาก บิดา และมารดา หรือผู้ปกครอง
๔. ผู้จะรับบุตรบุญธรรม หรือผู้จะเป็นบุตรบุญธรรม ถ้ามีคู่สมรสอยู่ต้องได้รับความยินยอมจากคู่สมรสก่อน
๕. ผู้เยาว์ที่เป็นบุตรบุญธรรมของบุคคลใดอยู่จะเป็นบุตรบุญธรรมของบุคคลอื่นอีก

ในขณะเดียวกันไม่ได้เว้นแต่เป็นบุตรบุญธรรมของคู่สมรสของผู้รับบุตรบุญธรรม

ขั้นตอนการปฏิบัติการจดทะเบียนรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม

๑. กรณีบุตรบุญธรรมเป็นผู้เยาว์ ต้องผ่านขั้นตอนของคณะกรรมการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมก่อนโดย
 - กรณีที่ผู้ขอรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมมีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานคร หรือต่างประเทศให้ยื่นคำขอพร้อมหนังสือแสดงความยินยอมของบุคคลผู้มีอำนาจให้ความยินยอม ณ ศูนย์อำนวยการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม กรมประชาสงเคราะห์
 - กรณีมีภูมิลำเนาอยู่ในต่างจังหวัด ให้ยื่นคำขอพร้อมหนังสือแสดงความยินยอมของบุคคลผู้มีอำนาจให้ความยินยอม ณ ที่ว่าการอำเภอ กิ่งอำเภอ หรือที่ทำการประชาสงเคราะห์จังหวัด

* เมื่อคณะกรรมการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมอนุมัติให้มีการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมได้ ให้นำหนังสือแจ้งคำอนุมัติของคณะกรรมการดังกล่าวไปร้องขอจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรม ณ ที่ว่าการอำเภอ กิ่งอำเภอ หรือเขตแห่งใดก็ได้

๒. กรณีผู้เป็นบุตรบุญธรรมที่บรรลุนิติภาวะแล้ว ผู้จะรับบุตรบุญธรรม หรือผู้จะเป็นบุตรบุญธรรมสามารถดำเนินการยื่นคำขอจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมได้ ณ ที่ว่าการอำเภอ กิ่งอำเภอ หรือเขตแห่งใดแห่งหนึ่งก็ได้ โดย ไม่ต้องผ่านขั้นตอนของคณะกรรมการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม

การจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรม

บิดา หรือมารดาบุญธรรมกับบุตรบุญธรรมมิใช่สายเลือดเดียวกัน แต่เกิดจากความยินยอมพร้อมใจกันระหว่างบิดาหรือมารดาบุญธรรม กับ บิดามารดาที่แท้จริงของเด็ก และเด็กที่เป็นบุตรบุญธรรมด้วยเหตุผลบางประการ เช่น เพื่ออนาคตของเด็ก หรือเพื่อให้ผู้รับบุตรบุญธรรมที่ไม่มีบุตรได้มีบุตรสมใจปรารถนา การจดทะเบียนรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม กฎหมายจะให้ความคุ้มครองสิทธิเด็กให้มีฐานะอย่างเดียวกับบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของบิดา หรือมารดาบุญธรรมทันทีนับแต่วันที่จดทะเบียน เช่น มีสิทธิได้รับมรดก มีสิทธิใช้นามสกุลของบิดา หรือมารดาบุญธรรม โดยที่บิดา หรือมารดาบุญธรรมไม่มีที่จะมารับมรดกของบุตรบุญธรรม นอกจากนี้แล้ว บุตรบุญธรรมยังไม่เสียสิทธิที่พึงมีตามกฎหมายในครอบครัวเดิมแต่อย่างใด คือ ยังมีสิทธิรับ

มรดกของบิดามารดาที่แท้จริงได้ และบิดามารดาที่แท้จริงมีสิทธิไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนได้ตามสมควรทั้งนี้
กฎหมายยังคุ้มครองเด็กโดยบิดา หรือมารดาบุญธรรมจะเลิกรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมได้ต้องได้รับความยินยอม
จากบิดามารดาที่แท้จริงเสียก่อน และจะฟ้องให้มีการเลิกรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมโดยไม่มีเหตุอันควรไม่ได้

ขั้นตอนการจดทะเบียนรับรองบุตร

สามารถทำได้โดยให้บิดาเป็นผู้ยื่นคำร้อง ณ สำนักทะเบียนอำเภอ กิ่งอำเภอหรือสำนักงานเขต แห่งใด
ก็ได้ โดยนำหลักฐานคือ

- สำเนาทะเบียนบ้านฉบับเจ้าบ้าน ของบิดา มารดา และ บุตร
- บัตรประจำตัวประชาชน ของบิดา มารดา สูติบัตรของบุตร ไปแสดงทั้งนี้การจดทะเบียนรับรองบุตร
มารดาและบุตรต้องให้ความยินยอมด้วย ในกรณีที่มารดาหรือบุตรคัดค้านว่าบิดาผู้ขอจดทะเบียนรับรองบุตร
ไม่ใช่บิดา หรือไม่ให้ความยินยอม หรือไม่อาจให้ความยินยอมได้ในกรณีบุตรเป็นผู้เยาว์ไร้เดียงสา หรือมารดา
เสียชีวิตแล้ว นายทะเบียนไม่สามารถจดทะเบียนรับรองบุตรให้ได้ นอกจากจะไต่ขึ้นร้องต่อศาลให้มีคำ
พิพากษาให้บิดาจดทะเบียนรับรองบุตรได้ไปแสดง

* การจดทะเบียนรับรองบุตรไม่เสียค่าธรรมเนียม

คำอุปการะเลี้ยงดูบุตร

ชายหญิงที่อยู่กินกันโดยไม่ได้แต่งงานหรือจดทะเบียนสมรสกันให้ถูกต้องตามกฎหมาย พอมีลูกออกมา
ก็ไม่ได้ให้พ่อเด็กไปจดทะเบียนรับรองบุตรเสียให้ถูกต้อง เมื่อถึงคราวเลิกร้างกันไปปัญหาก็เกิดขึ้นตามมา ว่า
ใครจะต้องรับภาระจ่ายเงินค่ากินอยู่ ค่าเล่าเรียนของเด็ก ที่เรียกกันว่า "คำอุปการะเลี้ยงดูบุตร" นั้นเอง

กฎหมายกำหนดไว้ว่า บิดามารดาจำต้องอุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาตามสมควรแก่บุตรใน
ระหว่างที่ยังเป็นผู้เยาว์ แต่เมื่อแม่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสกับพ่อ ลูกที่เกิดมาจึงยังไม่เป็นลูกโดยชอบด้วย
กฎหมายของพ่อ ดังนั้น การจะฟ้องเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูจากพ่อนั้น จะต้องทำให้ลูกที่เกิดขึ้นมามีฐานะเป็น
ลูกโดยชอบด้วยกฎหมายของพ่อเสียก่อน ซึ่งการที่จะทำให้เด็กให้เป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายนั้นมีอยู่
ด้วยกัน ๓ วิธี คือ

- เมื่อพ่อและแม่ได้มีการสมรสกันในภายหลัง หรือ
- เมื่อพ่อได้จดทะเบียนว่าเด็กนั้นเป็นลูกของตน หรือ
- เมื่อศาลมีคำพิพากษาว่าให้เด็กเป็นบุตรของฝ่ายชาย

ดังนั้น หากไม่มีการจดทะเบียนสมรสกัน หรือพ่อไม่ยอมจดทะเบียนรับเด็กเป็นบุตร ก็ต้องฟ้องคดีต่อศาล
เพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาว่าเด็กเป็นบุตรของฝ่ายชาย เพื่อให้เกิดสิทธิในการเรียกร้องค่าอุปการะเลี้ยงดูต่อไป

ส่วนเหตุที่ใช้อ้างเพื่อฟ้องคดีนั้น อาจอ้างว่าได้มีการอยู่กินด้วยกันอย่างเปิดเผย เช่น ฝ่ายชายเคยพาไปรู้จักกับเพื่อนและพาไปที่บ้านโดยแนะนำว่าเป็นภรรยา หรือว่าฝ่ายชายเป็นผู้แจ้งการเกิดของเด็กหรือรู้เห็นยินยอมในการแจ้งนั้น ฯลฯ

ค่าอุปการะเลี้ยงดูจะเรียกจากพ่อได้หรือไม่ เพียงใดนั้น ศาลจะพิจารณาจากความสามารถของพ่อ กับฐานะของเด็กและแม่ ฝ่ายผู้ฟ้องต้องแสดงให้เห็นว่า พ่อมีรายได้เดือนละประมาณเท่าไรหรือมีรายได้อื่นๆหรือไม่ แล้วผู้ฟ้องต้องการเรียกร้องค่าอุปการะเลี้ยงดูเดือนละเท่าใด

เงินค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรนั้นจะต้องนับตั้งแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วเท่านั้น (คือ นับแต่วันที่มีการอ่านคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกา แต่ถ้าคดีไม่มีการอุทธรณ์หรือฎีกาก็ต้องนับตั้งแต่วันที่มีการอ่านคำพิพากษาของศาลชั้นต้น) เพราะก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดเด็กยังไม่ใช่ลูกโดยชอบด้วยกฎหมายของพ่อ พ่อจึงไม่มีหน้าที่ต้องให้การอุปการะเลี้ยงดูบุตร

ส่วนการชำระเงินจะชำระกันเป็นครั้งคราวตามกำหนดอาจเป็นรายเดือนก็ได้ หรือจะชำระเป็นเงินก้อนทีเดียวก็ได้ แต่ในกรณีที่ศาลไม่พิพากษาให้ชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูเพราะเหตุที่พ่อไม่อยู่ในฐานะที่จะให้ค่าอุปการะได้ในขณะนั้น ถ้าหากพฤติการณ์หรือรายได้หรือฐานะของพ่อดีขึ้น แม่เด็กอาจร้องขอให้เปลี่ยนแปลงคำสั่งในคดีนั้นใหม่โดยให้ชำระมากขึ้นก็ได้ หรือในกรณีที่ศาลพิพากษาให้ฝ่ายชายชำระ แต่ต่อมาฝ่ายพ่อฐานะยากจนลง ฝ่ายพ่อก็อาจร้องขอต่อศาลให้ลดค่าอุปการะเลี้ยงดูลงได้เช่นกัน

สำหรับการฟ้องร้องคดี สามารถฟ้องขอให้รับเด็กเป็นบุตรและเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูไปในคราวเดียวกันได้ ถ้าในระหว่างที่เด็กอายุยังไม่ครบ ๑๕ ปีบริบูรณ์ต้องให้ผู้แทนโดยชอบธรรมคือแม่เป็นผู้ฟ้องคดีแทนในกรณีที่เด็กไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรม หรือมีแต่ผู้แทนโดยชอบธรรมไม่สามารถทำหน้าที่ได้ ญาติสนิทของเด็กหรืออัยการ อาจร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้แทนเฉพาะคดีเพื่อทำหน้าที่ฟ้องคดีแทนเด็กก็ได้ แต่หากเด็กอายุครบ ๑๕ ปีแล้ว จะต้องฟ้องคดีเองโดยไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรม อันที่จริงโดยหลักกฎหมายทั่วไปแล้ว ผู้เป็นลูกไม่มีสิทธิฟ้องพ่อแม่ เพราะถือว่าเป็นคดี"อุทลุม" ซึ่งต้องห้ามตามกฎหมาย แต่เนื่องจากขณะที่มีการฟ้องคดีนั้น เด็กยังไม่ได้เป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของพ่อ ดังนั้นจึงไม่ต้องห้ามว่าเป็นคดีอุทลุมจึงสามารถฟ้องได้ แต่หากเด็กบรรลุนิติภาวะแล้วจะต้องฟ้องคดีภายใน ๑ ปี นับแต่วันที่บรรลุนิติภาวะ

เมื่อศาลพิพากษาให้ฝ่ายพ่อชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตร แต่ถ้าไม่ชำระหรือชำระไม่ครบ จะถูกบังคับคดีโดยการยึดทรัพย์หรืออายัดทรัพย์ได้ ส่วนค่าอุปการะเลี้ยงดูที่ไม่ถึงกำหนดเนื่องจากมีการตกลงชำระกันเป็นงวดๆ ก็ยังบังคับคดีไม่ได้ จึงบังคับคดีได้เฉพาะงวดที่มีการผิดนัดแล้วเท่านั้น

ทางที่ดี หากชายและหญิงเห็นว่าตกลงใจจะอยู่กินกันฉันสามีภรรยาแล้ว ก็ควรจะไปจดทะเบียนสมรสกันตามกฎหมาย หรือถ้าชายหญิงไม่ยอมมีข้อผูกพันกันตามกฎหมาย อย่างน้อยที่สุดโดยจิตสำนึกของความ เป็นพ่อเป็นแม่ ก็ควรจะไปจดทะเบียนรับรองบุตรเสียให้ถูกต้อง อย่ารอให้เกิดปัญหา "ลูกนอกสมรส" ขึ้น เสียก่อนแล้วจึงจะมาแก้ปัญหานี้ในภายหลัง

เอกสารอ้างอิง

การหมั้น. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

<https://aruneelpru.wordpress.com/category/%E0%B8%81%E0%B8%8F%E0%B8%AB%E0%B8%A1%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B9%83%E0%B8%99%E0%B8%8A%E0%B8%B5%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%95%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%88%E0%B8%B3%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%99/%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%AB%E0%B8%A1%E0%B8%B1%E0%B9%89%E0%B8%99/> สืบค้นข้อมูลเมื่อ : ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๘.

การสมรสและเงื่อนไขการสมรส. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

<http://dnfe5.nfe.go.th/ilp/42023/42023-1.htm>. สืบค้นข้อมูลเมื่อ : ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๘.

ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

<http://dnfe5.nfe.go.th/ilp/42023/42023-2.htm>. สืบค้นข้อมูลเมื่อ : ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๘.

การจดทะเบียนสมรส. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

<http://www.bora.dopa.go.th/CallCenter1548/index.php/menu-general/12-service-handbook/general/27-general-status-marriage-registration>. สืบค้นข้อมูลเมื่อ : ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๘.

ทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยา. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

<http://dnfe5.nfe.go.th/ilp/42023/42023-3.htm>. สืบค้นข้อมูลเมื่อ : ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๘.

หนี้สินระหว่างสามีภรรยา. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

http://www.thailaws.com/aboutthailaw/knowledge_10.htm. สืบค้นข้อมูลเมื่อ : ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๘.

ความเป็นโมฆะของการสมรส. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

<https://www.google.co.th/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB0OFjAA&url>

[http://www.google.co.th/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CCMQFjAB&url=http%3A%2F%2Fdnfe5.nfe.go.th%2Ffilp%2F42023%2F42023-](http://www.google.co.th/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CCMQFjAB&url=http%3A%2F%2Fdnfe5.nfe.go.th%2Ffilp%2F42023%2F42023-4.htm&ei=OvtvVZuAH8THuAStyYKYDO&usg=AFOjCNF2Okz26z327ouEzCCxDfKbL5Zqkg)

[4.htm&ei=OvtvVZuAH8THuAStyYKYDO&usg=AFOjCNF2Okz26z327ouEzCCxDfKbL5Zqkg](http://www.google.co.th/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CCMQFjAB&url=http%3A%2F%2Fdnfe5.nfe.go.th%2Ffilp%2F42023%2F42023-4.htm&ei=OvtvVZuAH8THuAStyYKYDO&usg=AFOjCNF2Okz26z327ouEzCCxDfKbL5Zqkg). สืบค้น

ข้อมูลเมื่อ : ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๘.

การสมรสที่เป็นโมฆะ. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

[https://www.google.co.th/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CCMQFjAB&ur](https://www.google.co.th/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CCMQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.centerwedding.com%2Fm61.php&ei=OvtvVZuAH8THuAStyYKYDO&usg=AFOjCNEqHjvYi5h2nNtcLp3boYBmohk6Sg)

[l=http%3A%2F%2Fwww.centerwedding.com%2Fm61.php&ei=OvtvVZuAH8THuAStyYKYDO&u](https://www.google.co.th/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CCMQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.centerwedding.com%2Fm61.php&ei=OvtvVZuAH8THuAStyYKYDO&usg=AFOjCNEqHjvYi5h2nNtcLp3boYBmohk6Sg)

[sg=AFOjCNEqHjvYi5h2nNtcLp3boYBmohk6Sg](https://www.google.co.th/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CCMQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.centerwedding.com%2Fm61.php&ei=OvtvVZuAH8THuAStyYKYDO&usg=AFOjCNEqHjvYi5h2nNtcLp3boYBmohk6Sg). สืบค้นข้อมูลเมื่อ : ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๘.

การสมรสที่เป็นโมฆียะ. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

http://natjar2001law.blogspot.com/2011/03/blog-post_08.html. สืบค้นข้อมูลเมื่อ : ๒๖ พฤษภาคม

๒๕๕๘.

สิทธิและหน้าที่ระหว่างบิดามารดากับบุตร. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : . สืบค้นข้อมูลเมื่อ : ๒๖

พฤษภาคม ๒๕๕๘.

สิทธิและหน้าที่ของบิดามารดาและบุตร. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : [https://thai-civil-](https://thai-civil-code.blogspot.com/2010/03/blog-post_7278.html)

[code.blogspot.com/2010/03/blog-post_7278.html](https://thai-civil-code.blogspot.com/2010/03/blog-post_7278.html). สืบค้นข้อมูลเมื่อ : ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๘.

กฎหมายชาวบ้าน. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

http://www.chawbanlaw.com/adopted_child.html#axzz3dbFoADYh. สืบค้นข้อมูลเมื่อ : ๒๖

พฤษภาคม ๒๕๕๘.

คำอุปการะเลี้ยงดูบุตร. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

http://www.thailaws.com/aboutthailaw/knowledge_03.htm. สืบค้นข้อมูลเมื่อ : ๒๖ พฤษภาคม

๒๕๕๘.

